

אב תשע"ה, אוגוסט 2015

לציבור המורים והתלמידים,

הקריאה והכתיבה הן במרכז העשייה בבית הספר ובלימודי ההמשך, והשליטה בהן היא תנאי הכרחי לתפקוד יעיל בחברה אוריינית ובעולם האקדמי. העיסוק המונחה בקריאה ובכתיבה, בהאזנה ובדיבור מסייע לנו להתבונן בעצמנו ובעולם הסובב אותנו ותורם לפיתוח המודעות העצמית. דרך הכתיבה אנו יכולים להביא לידי ביטוי מחשבות, חוויות, רגשות ולבטים אישיים. הקריאה, ההאזנה, הכתיבה והדיבור המתוכנן מסייעים לנו לגבש את עמדותינו בנושאים ערכיים ולעצב את השקפת עולמנו. הם מזמנים התנסויות חברתיות חשובות ופיתוח של כישורים חברתיים, ותורמים לטיפוח הרגישות לזולת והסובלנות לדעות אחרות ולדרכי ביטוי שונות (תכנית הלימודים בעברית, תשס"ג).

החוברת שלפניכם היא לקט של יחידות ההוראה שחיבר הפיקוח על הוראת העברית ופרסם במהלך שנת הלימודים תשע"ה. הפקתן של יחידות ההוראה הללו נבעה מהצורך לספק חומרי הוראה עדכניים לעקרונות הלמידה המשמעותית שתבע משרד החינוך ובהתאם למגמות חדשות בהוראת הבנת הנקרא, הבעה בכתב ולשון. במהלך שנת תשע"ו תפורסמה יחידות נוספות באתר הפיקוח.

היחידות נמצאות בשלמותן באתר הפיקוח על הוראת העברית. רבות מן הפעילויות דורשות צפייה בסרטונים במרשתת, ואפשר להיעזר ביחידות שבאתר לכניסה מהירה לסרטונים הללו.

תודתי נתונה לצוות מדריכי הפיקוח על הוראת העברית על כתיבת היחידות הללו ולאגף ספרי לימוד וחומרי למידה על התגייסותו לפרסומן.

צוות הכתיבה

תומר בוזמן
ד"ר רינת גולן
יניב סננס
ד"ר עליזה עמיר
איריס ששון

ייעוץ פדגוגי ודידקטי

ד"ר עליזה עמיר
הילה אתקין

אגף ספרי לימוד

יואלה טרם-נבון
אתי לאופר
מירב אברוך

תומר בוזמן
המפמ"ר להוראת העברית

תוכן עניינים

1	ים המלח
13	התנדבות בקרב בני נוער
28	עיתונות מודפסת מול עיתונות מקוונת
38	פירמידת המזון
57	התנדבות בני נוער – על דרכי תצורה בעברית

ים המלח

תקציר

יחידת הוראה זו עוסקת במיומנויות האורייניות והלשוניות המופיעות בתכנית הלימודים ובארגון הלמידה החדש לחטיבת הביניים. היא מתבססת על טקסטים שהופיעו במבחני מיצ"ב ועל מפרטי המיצ"ב, כולל המפרט של שנת תשע"ה. הפעילויות המופיעות ביחידה זו משלבות את עקרונות הלמידה המשמעותית, והן כוללת למידה חווייתית ושיתופית, המעודדת מעורבות של התלמיד בתהליך הלמידה והבניה של ידע בתחומי השפה השונים.

מפמ"ר עברית: תומר בוזמן

עיבוד, עריכה וכתובה: ד"ר רינת גולן, ד"ר עליזה עמיר, תומר בוזמן

קישורים מקוונים: יניב סננס

ייעוץ דידיקטי: ד"ר עליזה עמיר והלה אתקין

הקדמה

לא אחת אנו שומעים מהמורים כי יש ללמד את התלמידים לקראת מיצ"ב, לא כל שכן בשנה שבה התלמידים ניגשים למבחן החיצוני. על כן מורים רבים מציינים שאינם פנויים לתכנן הוראה המבוססת על העקרונות של למידה משמעותית.

יחידה זו מזמינה את המורים ואת התלמידים לעסוק במיומנויות האורייניות והלשוניות השונות המופיעות בתכנית הלימודים ובמפרטי המיצ"ב באמצעות למידה תהליכית, המבנה את הידע האישי של כל תלמיד ומאפשרת לו לימוד מגוון ומעניין. כך למשל התלמיד יתנסה בלמידת עמיתים, בעבודה בזוגות או בקבוצות לצורך חקר ובנייה של תוצרים משותפים ואישיים.

באמצעות הפעילויות המוצעות ביחידה ירבה התלמיד לדון, לקרוא ולכתוב, מה שעשוי לשפר במידה רבה את כשירותו הלשונית.

היחידה מכילה שלושה צירים: ציר ההבנה וההבעה, הציר הלשוני והציר התוכני.

הבנה והבעה

הבנת הנקרא של טקסטים מסוגות שונות: טיעון, מידע (רציף ובלתי רציף)

הבעה בכתב: מטלות כתיבה קצרות טווח

לשון (מטה לשון)

חלקי הדיבור בדגש על שם פעולה

מבני סמיכות ומבני שם ותוארו

תוכן

ים המלח ותופעת הבולענים

פעילות 1: הפקת מידע מאמצעים חזותיים

לפניכם תמונות של ים המלח.

בזוגות 🧑🧒

1. בחרו שתי תמונות, שלפי דעתכם מייצגות בצורה הטובה ביותר את ים המלח. תארו אותן ונמקו את בחירתכם.
  2. על פי התמונות שלפניכם, כתבו מה אפשר ללמוד על ים המלח?
  3. קרא את הערך **ים המלח** בוויקיפדיה.
- בדקו אם המידע שציינתם מופיע גם בטקסט אשר בקישור המצורף, והוסיפו שני פרטי מידע שלא ציינתם.

פעילות 2 – הבנת הנקרא

לפניכם ערך מאנציקלופדיה. קראו אותו וענו על השאלות שאחריו.

ים המלח¹

מעובד לפי הערך "ים המלח" מתוך *יבנה האנציקלופדיה לנוער*, הוצאת יבנה-לרוס, כרך 7, עמ' 113–115, 1998.

א

בתנ"ך נקרא ים המלח "הים הקדמוני" (הים המזרחי) ו"ים הערבה". בתלמוד הוא נקרא "ימה של סדום" (הים של סדום).

ים המלח הוא יִמָּה*. הוא נמצא בדרום בקעת הירדן ומשתרע בין הרי מואב במזרח לבין הרי מדבר יהודה במערב. ים המלח הוא המקום הנמוך ביותר בעולם, כ-400 מטרים מתחת לגובה פני הים. נהר הירדן הוא מקור מימיו העיקרי, ומשני צדדיו נשפכים לים המלח נחלים נוספים, כגון נחל ארנון ממזרח ונחל ערוגות ממערב.

ים המלח נמצא באזור מדברי, ולכן האקלים בו הוא צחיח וחס. בחודשי הקיץ הטמפרטורות באזור מגיעות ל-40 מעלות צלסיוס ויותר. בשל הטמפרטורות הגבוהות מתאדים מימיו של ים המלח בקצב מהיר, ומליחותם מגיעה ל-30% ויותר והיא הגבוהה ביותר בעולם. בים התיכון, לעומת זאת, שיעור המלחים הוא 4% בלבד.

ב

אצל היוונים והרומאים ים המלח נקרא "ים המוות", כי הם האמינו שלא ייתכנו בו חיים בגלל מליחותו הרבה. דעה זו הופרכה עקב גילוי יצורים החיים בו. עם זאת השם "ים המוות" מקובל כיום בכל העולם.

המלחים בים המלח נחשבים אוצרות טבע בעלי ערך רב. הניסיונות הראשונים לניצול אוצרותיו של ים המלח נערכו בשנת 1931 על-ידי "חברת האשלג הארצישראלית". עם השנים התרחב המפעל מאוד, שינה את שמו ל"מפעלי ים המלח", וכיום הוא משמש מקור תעסוקה חשוב לאוכלוסיית הנגב. במפעלים אלה מייצרים חומרים לדישון הקרקע וכן חומרי גלם לתעשיית התרופות, הקוסמטיקה ועוד.

מעיינות מים מתוקים ומעיינות מרפא

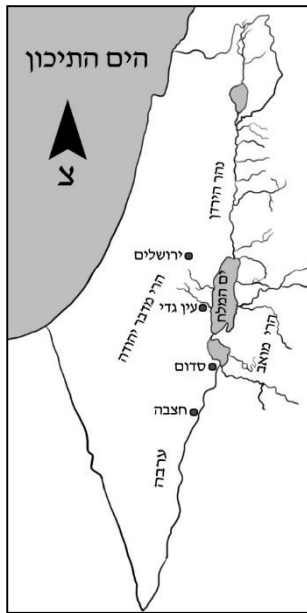
לאורך חופיו של ים המלח נובעים מעיינות של מים מתוקים, הניזונים ממי הגשמים היורדים מההרים שממערב. המעיינות פורצים בשולי בקעת הירדן ויוצרים נאות מדבר**. סמוך להם נוסדו יישובים, שהתקיימו בעבר מגידולים ייחודיים, כגון צמחי בושם וצמחי מרפא. הגדול והידוע שבהם הוא עין גדי.

לחופיו של ים המלח נובעים גם מעיינות מים חמים, שכבר הקדמונים הכירו בחשיבותם. הידועים שבהם הם עין בוקק ועין זוהר. מימי מעיינות אלה עשירים במינרלים, ויש להם תכונות מרפא למחלות שונות, בעיקר למחלות עור. אנשים החולים במחלות עור מגיעים לאזור ים המלח מכל העולם, שֵׁפֶן השהיה לחופיו והרחצה במימיו ובמי המעיינות החמים משפרות את מצבם.

¹ טקסט זה הופיע באחד ממבחני המיצ"ב לכיתות ח.

* ימה – מקווה מים גדול בתוך יבשה
** נאות מדבר – מקומות של מים וירק בלב המדבר

ג

סגולותיהם של ים המלח ושל המעיינות הנובעים לאורך חופיו תרמו משנות ה-70 להתפתחות התיירות, וכיום האזור הפך למרכז של נופש ומרפא שיש בו גם בתי מלון מפוארים, מרכזי רפואה ושירותי תיירות אחרים. הנופשים והתיירים נמשכים לנופיו המיוחדים של ים המלח ולמרכזי הנופש שהוקמו לחופיו גם בשל האפשרות לצוף על פני מי ים המלח בלא קושי בגלל מליחותם הגבוהה של המים.

35

הבולענים

בעבר הרחוק היה ים המלח חלק מימה גדולה יותר, שהשתרעה מהיישוב תַּצְבָּה שבערבה ועד אגם הכנרת בצפון. לאחר שינויים שחלו באזור הצטמק ים המלח לממדיו הנוכחיים. גם היום ניכרות תמורות במפלס המים של ים המלח ובשטחו.

40

לאורך חופי ים המלח החלו להיווצר משנות ה-70 של המאה ה-20 בורות תת-קרקעיים המכונים "בולענים". בקרקעית של חופי ים המלח מצויות שכבות עבות של מלח. ירידה מהירה ומתמשכת של מפלס המים, שמקורה בשינויי האקלים ובהתערבות האדם, אפשרה חדירה של מי תהום מתוקים שהמסו את שכבות המלח. במקום שבו הומסו השכבות, נפערו בורות תת-קרקעיים בגלל קריסה הדרגתית של פני השטח שמעליהם. עומק הבולענים עלול להגיע ל-20 מטרים, וקוטרם ל-25 מטרים. כאלף בולענים נוצרו בעשור האחרון לאורך חופי ים המלח, והם עלולים לגרום נזק לגוף ולרכוש. תופעה זו מסכנת חיי אדם ופוגעת בפיתוח, בבנייה ובתעסוקה באזור.

45

50

55

1. בחרו שתי תמונות מפעילות 1, וציינו לגבי כל תמונה ליד איזו שורה או פסקה הייתם מוסיפים אותה. נמקו את בחירתכם.

2. השלימו את המידע על ים המלח, על-פי הטקסט.

- מקומו של ים המלח: _____
- מקור מימיו העיקרי: _____
- האקלים באזור ים המלח: _____

3. העתיקו מן הטקסט שני משפטים המתארים מידע **המופיע במפה** המצורפת בצד הטקסט.

4. א. בשורות 31-32 כתוב: "סגולותיהם של ים המלח ושל המעיינות הנובעים לאורך חופיו תרמו משנות ה־70 להתפתחות התיירות..."

מהי המשמעות של המילה **סגולות** במשפט זה?

- 1 גוונים
- 2 מעלות
- 3 תרומות
- 4 שינויים

ב. **חברו בעצמכם שאלה** למילה **צחיח** הדומה לשאלה על המילה **סגולות** שבסעיף

א. שימו לב, רק תשובה אחת צריכה להיות נכונה.

מהי משמעותה של המילה **צחיח**?

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____

5. א. שערו כיצד נוצרה המילה **בולען**. מצאו מילים שנוצרו בדרך דומה.

ב. בחלק ממהדורות קודמות של מילון אבן שושן ומילון ההווה (1995) לא מצוינת

המילה **בולען**. שערו מדוע?

ג. במילון ספיר מופיעה רק המילה **בולעני** במשמעות תאוותני, חמדני. האם

לדעתכם יש קשר במשמעות? נמקו את תשובתכם.

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

6. בעקבות הטקסט שקראתם ציינו שלושה פרטים ייחודיים לים המלח. כתבו לגבי כל אחד במה ייחודו לעומת הים התיכון.

7. השלימו את התרשים המתאר את תהליך היווצרות הבולענים.

פעילות 3 – הבעה בכתב

אישי – טיוטה 1

צפו בסרטון על הבולענים בים המלח (הקלד בגוגל "ים המלח – בולענים")

https://www.youtube.com/watch?v=b-sz7YZH_eA

וקראו את הכתבה בקישור:

<http://www.hotels-israel.co.il/dead-sea/attractions.html>

בחרו באחת משתי המטלות

1 ← הטל

באחד מבתי הספר התלבטו אם לנסוע במסגרת הטיול השנתי לים המלח, כולל ביקור באזור הבולענים. מועצת התלמידים הציעה להעלות את הנושא לדיון בכיתה, ובעקבות תשובות התלמידים לקבל החלטה.

האם לפי דעתכם כדאי לנסוע במסגרת הטיול השנתי לים המלח? חוו את דעתכם ונמקו אותה גם על פי הטקסט "ים המלח" ועל פי המקורות הנוספים שנחשפתם אליהם.

בזוגות – עבודת עמיתים

הצטרפו לחבר נוסף שבחר באותה מטלת כתיבה.

- החליפו ביניכם את הטקסט שכתבתם וקראו בקול את הטקסט של חברכם.
- לאחר שהחבר סיים לקרוא בקול את הטקסט שלך כתוב לעצמך שני דברים חיוביים ושני דברים שהיית רוצה לשפר. בקש גם מחברך לומר דבר אחד שמצא חן בעיניו ודבר אחד שצריך לשפר.

← 2 פנה

בבית ספרכם הוחלט השנה שהטיול השנתי יהיה לאזור דרום בקעת הירדן וים המלח, כולל סיור באזור הבולענים. המורים החליטו לשתף אתכם בתכנון המסלול. **תכננו** את מסלול הטיול וה**סבירו** מדוע כדאי לתלמידים לבקר בכל אחד מן האתרים שהצעתם. תוכלו להיעזר במקורות המידע שעמדו לרשותכם, כמו כן תוכלו להוסיף תמונות.

בזוגות – עבודת עמיתים

הצטרפו לחבר נוסף שבחר באותה מטלת כתיבה.

- החליפו ביניכם את הטקסט שכתבתם וקראו את הטקסט של חבריכם לפעילות.
- כתבו מה מצא חן בעיניכם בטקסט של חבריכם.
- הציעו שתי הצעות לשיפור הטקסט.

אישי – טיוטה 2

בעקבות העבודה עם העמיתים כתבו טיוטה נוספת.

פעילות 4: הבעה בכתב

כתבו דף מידע קצר על הבולענים הכולל הוראות בטיחות וכללי התנהגות עבור התלמידים המטיילים באזור הבולענים.

פעילות 5: מטה-לשון

אישי

א. שמות פעולה

א.1. המרה מפועל לשם פעולה

לפניכם שני צמדי משפטים.

הפכו בכל משפט את המילה המודגשת לשם פעולה.

דוגמה:

ים המלח מצטמק במשך השנים.

במשך השנים חלה הצטמקות של ים המלח.

1. בשל הטמפרטורות הגבוהות **מתאדים** המים בקצב מהיר.
בשל הטמפרטורות הגבוהות חל תהליך של _____ המים בקצב מהיר.
2. גשמים עזים **ירדו** ומילאו את מעיינות המים המתוקים.
מעיינות המים המתוקים התמלאו בעקבות _____ של גשמים עזים.
3. אנשים רבים חושבים שמוצרים מים המלח **מרפאים** את העור.
רבים טוענים שלמוצרי יש המלח יש השפעה על _____ העור.

א.2. המרה משם פעולה לפועל

לפניכם שני צמדי משפטים.

הפכו בכל משפט את המילה המודגשת לפועל.

דוגמה:

ה**תאדות** מימיו של ים המלח היא בקצב מהיר

מימיו של ים המלח **מתאדף** בקצב מהיר

1. הניסיונות לניצול אוצרות ים המלח החלו בשנת 1931 ע"י חברת האשלג. חברת האשלג _____ לראשונה את אוצרות ים המלח בשנת 1931.
2. במפעלים אלה מייצרים חומרים לדישון הקרקע. את הקרקע _____ בעזרת חומרים שמיוצרים במפעלים אלה.
3. השהייה לחופי ים הצלח והרחצה במימיו משפרות את מצב החולים. חולים אלה _____ לחופי ים המלח ו _____ במימיו כדי לשפר את מצבם.
4. ירידה מהירה של מפלס המים אפשרה חדירה של מי תהום עמוקים לפני השטח. מפלס המים _____ וכתוצאה מכך _____ מי תהום עמוקים לשטח.
5. נפערו בורות בגלל קריסה הדרגתית של פני השטח. פני השטח _____ באופן הדרגתי ובכך גרמו לפעירת בורות.

לסיכום הפעילות כתבו:

1. מה מאפיין את שם הפעולה מבחינה דקדוקית?
2. במה שונה שם פעולה מפועל?

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

ב. צירוף סמיכות ושם עצם ותוארו

1. העתיקו את הכותרת של הטקסט המופיע בפעילות 2 וציינו אם הכותרת בנויה מצירוף סמיכות או מצירוף של שם עצם ותוארו?

2. בטבלה שלפניכם כתובים ארבעה צירופים. השלימו את הטבלה.

הצירוף	סוג הצירוף: צירוף סמיכות או שם עצם ותוארו	צורת רבים
1. מקור מים		
2. אזור מדברי		
3. תכונת מרפא		
4. צמח בושם		

3. לפניכם פסקה מתוך הטקסט
ים המלח נמצא באזור מדברי, ולכן האקלים בו הוא צחיח וחס.
בחודשי הקיץ הטמפרטורות באזור מגיעות ל-40 מעלות צלסיוס
ויותר. בשל הטמפרטורות הגבוהות מתאדים מימיו של ים המלח
בקצב מהיר, ומליחותם מגיעה ל-30% ויותר והיא הגבוהה ביותר
בעולם. בים התיכון, לעומת זאת, שיעור המלחים הוא 4% בלבד.

א. העתיקו שלושה צירופי סמיכות.

ב. העתיקו צירוף אחד של שם עצם ותוארו.

התנדבות בקרב בני נוער

מפמ"ר עברית: תומר בוזמן
כתיבה: איריס ששון וד"ר עליזה עמיר
קישורים מקוונים: יניב סננס
ייעוץ דיסקטי: ד"ר עליזה עמיר

התנדבות בקרב בני נוער

רציונל

הפעילויות המוצעות ביחידה זו פורשות לפני הלומדים סוגיה חינוכית אקטואלית הרלוונטית לחייהם- התנדבות. העיסוק האורייני בסוגיה זו מאפשר להם להביע את עמדתם ולברר עם עצמם מה מידת חשיבותה בעבורם. הוא מזמן אפשרות לגייס את התלמידים ללמידה משמעותית (רגשית, חברתית וקוגניטיבית) של השפה, המושתתת על ערך ללומד ולחברה, על מעורבותו של הלומד בתהליכי הלמידה ועל הרלוונטיות של הנושא עבורו, כל זאת מתוך סקרנות ועניין.

יחידת ההוראה מציעה חשיפה לתכנית הלאומית של המחויבות האישית, המקדמת מעורבות חברתית וקהילתית של הלומד כחלק בלתי נפרד מחובותיו הלימודיות.

יחידת ההוראה מורכבת ממגוון פעילויות. כל מורה, על פי שיקול דעתו, יבחר פעילויות המתאימות לתלמידיו ולמטרות שברצונו לקדם, ויחליט כמה זמן להקדיש לכל פעילות. אנו ממליצים למורה לרכז את הפעילויות בתיק עבודותיו.

ביחידה זו נוצקים עקרונות פדגוגיים להוראה בהמשך השנה: למידה המכוונת לתוצרים מסוגים שונים, הבניה עצמית של הידע, כתיבה בסיטואציה אותנטית לנמען ולמטרה אמיתיים. כמו כן משולבת בה למידת עמיתים, התבוננות בתוצרי כתיבה והערכתם, ביטוי ליצירתיות של הלומד ועוד.

הצלמיות (אייקונים) המופיעות ביחידה זו:

מטרות היחידה

- להפיק מידע מטקסטים רציפים ובלתי רציפים
- לתרגל סיכום על פי מקור מידע אחד (כתשתית לכתבת טיעון)
- להתנסות בכתבת טיעון ארוכת טווח

ציר אורייני

- היצגים גרפיים
- סיכום
- כתיבות טיעון

כלים מקוונים

- כלי עבודה ב"וורד"
- קישורים למקורות מידע במרשתת
- סרטונים ביוטיוב
- תכנת smore, [/https://www.smore.com](https://www.smore.com)
- השתתפות בסקר (שאלון בגוגל דוקס או תכנת סוקרטיב)

פעילות 1: כתיבת טיעון – טיוטה ראשונה

1. לפניכם מטלת כתיבה – טיוטה ראשונה (טיוטה שנייה תיכתב בשלב מאוחר יותר)
משימת הכתיבה:

"180 שעות בתוך 3 שנים: זה הזמן שבו יצטרכו להתנדב 450,000 תלמידי התיכון בישראל כבר בשנת תשע"ה כדי לקבל תעודת בגרות".
תארו לעצמכם שהנחייה כזו הייתה ניתנת גם לתלמידי חטיבת הביניים. חוו דעתכם על החלטת משרד החינוך. נמקו את עמדתכם.

2. התבוננות בכתיבה

לאחר שכתבתם את הטיוטה הראשונה, התבוננו בה וכתבו

- א. כמה שורות כתבתם?
- ב. האם השתמשתם במקורות מידע?
- ג. האם ציינתם דוגמאות, אם כן – מהיכן הם נלקחו? אם לא- מדוע?
- ד. איזו הערכה היית נותן לטיוטה הראשונה שלך? 1 2 3 4 5 6 (1 ציון נמוך ביותר, 6 מצוין)

חומרים לתלקיט

- טיוטה ראשונה והתבוננות בכתיבה

פעילות 2: הפקת מידע מטקסט חזותי דבור (סרטונים) ומטקסט כתוב

מטרות

- חשיפה לנושא ההתנדבות ובניית תשתיות של ידע

א. לפניכם קישורים למספר סרטים. באחד הסרטים אחד הנערים המתנדבים אומר: "כשנוער עושה – נוער משפיע ומשנה" מצאו דוגמאות לדבריו מתוך שני הסרטונים וכתבו אותן.

סרטון 1: התנדבות ב"כנפיים של קרמבו"
הקלד ביוטיוב: המדריך למי שמחנך - התנדבות ב"כנפיים של קרמבו"

סרטון 2: פיקוד העורף - התנדבות נוער בשעת חירום
הקלד ביוטיוב: פיקוד העורף – התנדבות נוער בשעת חירום

הסרטונים האלה הם בהחלט המצוי, לאורה יכול לבחור סרט אחר. לאורה יכול להחליט באילו סרטונים להתמקד או לתת לתלמידים לבחור מתוך הסרטונים.

חשוב לספר לתלמידים ערכי אלטרואר הקימה את תנועת הנוער "כנפיים של קרמבו" כשהייתה תלמידת תיכון בת 16 בלבד. לפני מספר חודשים התפרסם כי עדי הוכרזה על ידי טייס מטלן כאחת ממנהיגי הדור הבא.

בכל הנוגע לעשייה אישית אפשר להבחין בסוגים שונים של מתנדבים: מתנדב האוקח חלק ומשתתף, מתנדב מוביל (כמו מדריכי תנועות הנוער) מתנדב שהוא יוזם ומנהיג.

(מידע נוסף על ערכי אלטרואר אפשר למצוא בוויקיפדיה)

דיון במליאה בכיתה

- מהי התנדבות ומהי מטרתה, לדעתכם?
- מאיזה גיל חשוב להתנדב, אם בכלל?
- האם זאת נחשבת התנדבות ברגע שמשרד החינוך או בית הספר מחייב אותה?

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

בעקבות הצפייה בסרטונים ובעקבות הדיון בכיתה, כתבו בהיקף של כעשר שורות מהי התנדבות.

למורה, את יש תחושה שהתלמידים לקוקים לתיווק נוסף, אפשר לדון בכיתה באמירה של ד"ר סל בן שחר, המופיעה בסרטון "כנפיים של קרמבו": "התרומה לאושר של אנשים אחריה מספקת לנו שמחות והנאה ולכן הצלחה לזולת היא אחד המרכיבים החיוניים בחיים מאושרים?"

בקבוצות עד ארבעה תלמידים

לפניכם צלמיות המסמלות אפשרויות שונות של התנדבות (הועתק מתוך הכתבה "התנאי לתעודת בגרות: התנדבות")

- חשבו על אפשרויות נוספות למקומות התנדבות (אולי להוסיף: שהייתם רוצים להתנדב בהם) וציירו צלמיות מתאימות באופן ידני או באמצעות כלים במחשב. הוסיפו כיתוב מתחת לכל צלמית שיצרתם.
- בחרו שתי צלמיות שציירתם וציינו מדוע בחרתם דווקא בהן? האם היו התלבטויות בקבוצה? האם התקבלה דעת רוב?

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

ג. חשבו כיצד להציג את הצלמיות שבחרתם בפני הקבוצה, למשל באמצעות מצגת, פלקט או כתוביות.

במליאה

- האזנה לתשובות התלמידים ודיון בהן
- הצגת ההיצגים הגרפיים בליווי הסברים בעל־פה

חומרים לתלמיט

- היצגים גרפיים שיצרו התלמידים

*למורה: עד עכשיו התלמידים למקורות מידע חזותיים. עכשיו
הוא התלמיד מוזמנים לחקור/ללמוד/להרחיב את הדעת באמצעות
קריאה של טקסטים וסיכומים.*

פעילות 3: סיכום כתשתית לכתיבת טיעון

מטרות

- התנסות בכתיבת סיכום על פי עקרונות של הכללה, הבניה והשמטה

נושאי לימוד

- סיכום
- דיווח – הצגת הסיכום לקבוצה

 לאורה: פצילות זו מדגישה את עקרונות הסיכום: השמטה, הכללה והבניה ואת שיקולי הדעת של התלמיד. כל תלמיד מקבל טקסט אחר, ומסופו של תהליך כל תלמיד מציג את הסיכום שלו בפני הקבוצה. בתום הפצילות יניחו התלמידים המושג "התנדבות" לצומקו.

בקבוצות של שישה תלמידים

לפניכם שישה טקסטים (מצ"ב בנספחים) הדנים בנושא ההתנדבות מנקודות מבט שונות.

שלב א – אישי

בחר את אחד הטקסטים, קרא אותו וסכם אותו בקצרה.
שים לב שבשלב הבא תתבקש לדווח עליו לחברי הקבוצה.
לאחר כתיבת הסיכום, השב על השאלה:

מה היו שיקולי הדעת שלך כשבחרת לכלול או להשמיט מידע מן הטקסט? הבא שתי דוגמאות לפחות.

שלב ב - קבוצתי - כל אחד מכם ידווח לקבוצה במשך כשתי דקות על נושא ההתנדבות כפי שהוא מתבטא בטקסט שסיכמתם.

בעקבות הדיווח של כל אחד מחברי הקבוצה יציין כל אחד מכם איזה מידע חדש למדתם.

שלב ג - אישי – כתוב איזה מידע חדש למדת.

מה דעתך על הפעילות שבה כל תלמיד מציג מידע שתלמיד אחר לא קרא/הכיר?

 למורה, אחד השימושים הפדגוגיים של למידה מותפת הוא "ג'יגסו" או "תזריף" המונח נלקח בהשאלה מ Jigsaw puzzle כלומר שיטה שבה מחלקים את הנושא הנלמד למספר תחומי משנה, ומטילים על כל תת-קבוצה ללמד תחום אחד, וללמד את כלל הקבוצה את התחום הזה. השיטה זו נצעה שימוש בהוראת צמיתים.

שלב ד - קבוצתי – על סמך הסיכומים נסחו במשותף דף שבו תרכזו את כל הנימוקים שהופיעו במאמרים השונים הקשורים לנושא ההתנדבות (נימוקים תומכים ונימוקים מתנגדים).

 למורה: לשיקוף דעת של המורה את להציג במליאה את תוצרי הקבוצות. מומלץ לחלק את הכיתה לקבוצות של חמישה תלמידים. לפעילות זו כמה מטרות: התנסות דיון ללא מנחה, כתיבת מסמך שיתופי שבו יוצגו הטיעונים המרכזיים. המסמך יוכל לשמש את נציג הקבוצה בפעילות הבאה (דיון במליאה).

חומרים לתלמידי

- סיכום על פי טקסט אחד, כולל תשובות לשאלות:
לאיזו מטרה כתבת את הסיכום? מה היו שיקולי הדעת שלך כשבחרת לכלול או להשמיט מידע מן הטקסט?

פעילות 4: כתיבת טיעון- טיוטה שנייה

רגע לפני שכותבים את הטיוטה השנייה היכנסו לקישור שלפניכם והאזינו לקטע מתוך הכתבה:
"פרסום ראשון: שעות התנדבות כתנאי לתעודת בגרות"

<http://glz.co.il/1064-48667-HE/Galatz.aspx>

משימת הכתיבה:

"180 שעות בתוך 3 שנים: זה הזמן שבו יצטרכו להתנדב 450,000 תלמידי התיכון בישראל כבר בשנת תשע"ה כדי לקבל תעודת בגרות".

תארו לעצמכם שהנחייה כזו הייתה ניתנת גם לתלמידי חטיבת הביניים. חוו דעתכם על החלטת משרד החינוך. נמקו את עמדתכם. נמקו את עמדתכם, בכתיבתכם הקפידו להיעזר בטקסטים שקראתם, בסרטונים שבהם צפיתם ובתובנות שעלו אצלכם בעקבות הדיון במליאה

 המורה, את הטקסטים שהתלמידים כתבו אפשר להעלות לסביבת מקוונות כגון smore, המאפשרת יצירת מיצג דיגיטלי אינטראקטיבי, להוסיף תמונות וסרטונים.

שוב להסב את תשומת לב התלמידים לאנזכור של מקורות המידע, הסעה שהם נעזרים בטקסט כזה או אחר, למשל כאשר הם מציטים, מזכירים ציטוטים של אחד הכותבים, מדגימים מתוך אחד הטקסטים וכיו"ב.

משוב עצמי בעקבות צפייה

 המורה תבקש מתלמיד שכתב את הטקסט לתת לתלמיד אחר לקרוא את הטקסט שלו בפני הכיתה.

אם תלמידי הכיתה, כולל התלמיד שנתן את הטקסט לקריאה, צופים (מאזינים) וחושבים מה הם יכולים לשפר בטקסט שלהם.

השימוש בתצפית הוא אמצעי לאיסוף משוב על איכויות הטקסט לשם שכתוב ולשם העצמת המודעות לנמצאות של הכותב.

פעילות 5: טיוטה שלישית

כתבו את הטיוטה השלישית בעקבות הפעילות במליאה.

פעילות 6: משוב

התבוננות בכתיבה

לאחר שכתבתם את הטיוטה השלישית:

- א. כמה שורות כתבתם?
- ב. האם השתמשתם במקורות מידע?
- ג. האם ציינתם דוגמאות, אם כן – מהיכן הם נלקחו? אם לא- מדוע?
- ד. במה שונה הטיוטה הראשונה מהטיוטה השלישית, ציינו אילו שינויים ערכתם.
- ה. איזו הערכה היית נותן לטיוטה השלישית שלך? 1 2 3 4 5 6 (1 ציון נמוך ביותר; 6 מצוין).
נמקו את קביעתכם.

התבוננות על הנושא ועל תהליך הלמידה

- מה למדתי על עצמי כמשתתף וכמבצע מטלות בקבוצה?
- במה תרמתי לקבוצה? במה נתרמתי מהקבוצה?
- האם הנושא עניין אותי?
- איזו תובנה לחיים הסקתי מתוך העיסוק בנושא ההתנדבות?

חומרים לתלקיט

- שלוש טיוטות
- התבוננות בכתיבה
- משוב על תהליך הלמידה

החל מהשנה הבאה: תלמידי התיכון יחויבו להתנדב

התנאי לתעודת בגרות: התנדבות

180 שעות בתוך 3 שנים: זה הזמן שבו יצטרכו להתנדב 450 אלף תלמידי התיכון בישראל כבר בשנה הבאה כדי לקבל תעודת בגרות • ומי שלא יעשה זאת? לא יקבל את התעודה

תמר טרבלסי חדד

לא רק ציונים ומבחנים – החל מהשנה הבאה יוצב תנאי חדש לקבלת תעודת הבגרות: תלמידי בתי-הספר התיכוניים יידרשו לבצע פעילות התנדבותית במשך 3 שנים כדי לקבל את התעודה. מדובר בתוכנית לאומית של מחויבות אישית, שבמסגרתה יתנדבו מדי שנה 450 אלף תלמידי בתי-הספר, ויאזיבו בחיפה כולל של 180 שעות. כיום מחויבים רק תלמידי כיתות י' בביצוע פעילות מחויבות אישית בחיפה של 60 שעות בשנה. מטרת התוכנית החדשה, כך מסבירה מנכ"לית משרד החינוך מויכל כהן, היא להכניס את בוגר התיכון לקראת מעורבות ולקייח את אחריות לחברה ולסביבה. התלמידים יוכלו לבחור היכן להתנדב, ובפניהם יעמדו אפשרויות חקלאיות, רונמת הריש וקטיף כשרות או עבודת רפת. הם יוכלו להתנדב גם בניקיון חורפים או בסיוע לבסיסו צה"ל ולתחנות משטרה. אפטריות נוספות הן טיפול בבעלי חיים, סיוע בבתי-אבות, מגן דוד אדום, מכבי אש וארגונים נוספים הפועלים למען הקהילה ורווחתה. במהלך 3 שנות התיכון יחולקו משימות התנדבות על פי מאפיין עיקרי לכל שנה: בכיתה י' תעמוד המחויבות האישית בסימן "אני והקהילה", ובמהלך השנה ידרש התלמיד למלא 60 שעות התנדבות אישיות ועוד 30 שעות במסגרת קבוצתית שתאורגן על ידי בית-הספר. בכיתה י"א היא תהיה בסימן "אני והחברה הישראלית" ותכלול 30 שעות אישיות לצד 30 שעות קבוצתיות, ובכיתה י"ב יידרשו התלמידים לבצע 30 שעות התנדבות באופן אישי או קבוצתי – על פי בחירתם – שיעמדו בסימן "אני והמדינה". מדי שנה יתבקשו התלמידים להחליף את המוסד או האיגון שבו הם יתנדבו, ובתחילת כל שנה יערוך בית-הספר מעין פאנל שבו יוצגו האפשרויות שיוצעו לתלמידים בהתאם לכייתם. "נאשר לתלמידים לבצע את התנדבותם גם בחופשות", אמרה ירד המוכרות הפרטיות במשרד החינוך רחל מתוק. "זאת כדי להקל על התלמידים שקשה להם יותר, ואנו סומכים על המנהלים שיידעו להתאים את הפעילות גם לתלמידים החלשים".

קטיף כשרות **עבודה ברפת** **מגן דוד אדום** **תחנות משטרה** **בסיס צה"ל** **ניקיון חופים** **מכבי אש** **בתי אבות**

מהכרתה יוצאים מהתנדב איפה אפשר להתנדב

צילום אילוסטרציה: שאול גולן

התנאי לתעודת בגרות: התנדבות – כתבה מתוך ידיעות אחרונות 14/3/11

קובץ הגדרות למילה "התנדבות" מתוך המרשתת

התנדבות היא מעשה שנעשה מרצונו החופשי של האדם, ללא תמורה חומרית או אחרת, והמונע על ידי רעיון או מטרה מסוימת. חלק מההגדרות מתייחסות לתפיסת הפעולה כבעלת ערך על ידי המבצע אותה.

הגדרות שונות של התנדבות

מאז מחקרו החלוצי של סילס (Sills, 1957) בתחום ההתנדבות הועלו מספר הגדרות שונות שניסו להתמודד עם השאלה – מיהו מתנדב ומתי הופכת פעילות ספונטנית למען הזולת להתנדבות של ממש.

ואן טיל (Van Til, 1988) הגדיר את ההתנדבות באמצעות המניעים והתגמולים של פעילות זו: "התנדבות יכולה להיות מוגדרת כפעולה מסייעת של יחיד, שנתפסת כבעלת ערך על ידו, ושאינה מכוננת באופן ישיר לרווח כספי ואינה נכפית על ידי אחרים או מחויבת על פי חוק. כך, במובן הרחב ביותר, התנדבות היא כל פעילות עזרה לא כפויה שעוסקים בה שלא על מנת להשיג, בראש ובראשונה, רווח כספי, ואינה נכפית או מחויבת על פי חוק" (עמוד 6).

אליס ונויס (Noyes, 1990 & Eliis) שמו דגש אף הן על המניע להתנדבות: "התנדבות פירושה לבחור לפעול מתוך הכרה בצורך קיים, ומתוך גישה של אחריות חברתית, וזאת ללא ציפיה לתגמול כלכלי. עשייה שהיא מעבר לחובותי הבסיסיות של אדם" (עמוד 4). הדגש של פרס וליס (1975) הוא על נושא התמורה: "התנדבות היא מתן שירות מאדם לאדם מרצון חופשי וללא תמורה (או ליתר דיוק, ללא תמורה הדומה, איכותית וכמותית, למחיר השוק של השירות)" (עמוד 1).

הגדרתו של סמית' (Smith, 1981) כתובה על דרך השלילה ומסבירה יותר מי אינו נכלל בהגדרה זו: "אדם העוסק בפעילות שאינה ביו-סוציאלית (אכילה, שינה), שאינה נובעת מצרכים כלכליים (עבודה בשכר, עבודות בית, שיפוצים), ושאינה נכפית פוליטית (תשלום מסים, התלבשות לפני הופעה בציבור), אלא פעילות שבעיקרה מונעת על ידי הציפייה להטבות נפשיות מסוג כלשהו, כתוצאה מפעילות בעלת ערך שוק גדול יותר מכל תגמול שניתן עבור פעילות דומה" (עמ' 22-23).

גדרון (1997) הוסיף להגדרה את נושא המוטבים: "התנדבות היא עבודה שאדם עושה, מבלי לקבל שכר, במסגרת ארגונית או אחרת, ושעוזרת לאנשים שאינם בני משפחה או חברים" (עמוד 10).

"המועצה הלאומית להתנדבות בישראל (ע"ר)", עמותה - אשר שמה לה למטרה: לקדם, למנף, לעודד, לאגם את רוח ההתנדבות בחברה הישראלית - כמו-גם יצירת רב שיח בין ארגונים המפעילים מתנדבים - ולצורך כך פרסמה המועצה את "אמנת ההתנדבות: קוד אתיקה - נוהל הפעלת מתנדבים"

ההגדרה המופיעה בקוד אתיקה נחלקת לכמה רמות:

- מתנדב/ת: אדם הפועל למען הזולת והחברה מתוך רצון חפשי, וללא קבלת תמורה כלכלית עבור הפעולה ההתנדבותית.
- פעילות התנדבותית: תרומת זמן, שירות, מומחיות, ידע, יוקרה ו/או מערכת קשרים על ידי מתנדב, לפחות למשך פרק הזמן לגביו התחייב המתנדב, באופן ישיר או עקיף, לאנשים מוכרים (למעט בני משפחה) ו/או בלתי-מוכרים, לארגונים, למוסדות ולתנועות, לקהילה ו/או לסביבה.
- ארגון המפעיל מתנדבים:
  - עמותה, גוף ציבורי (למשל, ממשלתי או מוניציפלי) או גוף עסקי, המפעיל מתנדבים על-מנת להשיג מטרות למען החברה.
  - קבוצת אנשים הפועלת בהתנדבות על-פי מטרות שהציבה לעצמה, ללא כוונת רווח

ברם, כל ההגדרות שהובאו לעיל אינן מתייחסות לפעילות מסודרת ותוך ארגונית של מתנדבים, וכך כמעט כל אדם העושה מעשה זולתני, ויהא זה מעשה חד פעמי ולא מאורגן, יכול לחסות תחת הגדרות ההתנדבות הללו. יש לציין כי סקרים הבוחנים את היקפי ההתנדבות דווקא פועלים בדרך כלל לפי ההגדרה הצרה של ההתנדבות: ההתנדבות הרשמית, שמובחנת מפעילות אלטראיסטית אגבית. פנר (Penner, 2004) הסביר כי להתנדבות רשמית ומסודרת ארבעה מאפיינים: היותה פעילות מתוכננת ולא ספונטנית; התנהגות ארוכת טווח; היעדר קשר חברתי בין המתנדב למוטבים; והקשר ארגוני. לעומת זאת, פעילות אלטראיסטית אגבית (לדוגמה סיוע לקשיש לעבור את הכביש) היא ספונטנית, משך ההחלטה אם לבצע אותה קצר, ורק לעתים רחוקות מכיר המתנדב את מקבל העזרה. התנדבות מתמשכת, לעומתה, אינה ספונטנית, משך ההחלטה אם להשתתף בה ארוך ויש למתנדב אפשרות לבחור בין אלטרנטיבות שונות.

עריכה: איריס ששון

עזרת כבר למישהו היום? שירלי יובל מאיר

אנשים שמתנדבים ועוזרים לזולת הם אנשים יותר מאושרים. נשמע הגיוני, אבל לפי הפסיכולוגיה החיובית, הדבר גם מוכח מדעית.

בשנה שעברה נהגתי לעצור פעם ביום לפחות בצומת היציאה מהמושב ירקונה, שם שכן הגן של בני הקטן. עצרתי שם, מצייתת אוטומטית לתמרור "עצור" שכבר הפסקתי לראות, אבל יום בהיר אחד עצר אותי שם שלט חדש - שלט עץ שעליו נכתבו בדפוס יפה ועדין שלוש מילים: "לא לשכוח לעזור". השלט תפס מיד את תשומת לבי. ברגע הראשון חשבתי שהתרחשה שם איזו טעות הגהה - אולי התכוונו לחנך את הנהגים הממהרים בתזכורת "לא לשכוח לעזור" ... אבל לא. היה כתוב שם בפירוש: "לא לשכוח לעזור".

הציווי הזה ליווה אותי במחשבות הנהיגה שלי, עד שהגעתי הביתה. פתאום חשבתי, כמה נכון בעצם להזכיר את זה לעצמי, לעצמנו. בכמה פעולות ומשימות מתמלא היומיום הדחוס שלנו, עד שדברים יסודיים כמו "לעזור", זקוקים גם הם לתזכורת. השלט עורר אותי, הפעיל בי משהו ובמיוחד סיקרנה אותי המחשבה, איך צץ שם פתאום? מי תלה? ולמה?

התשובה שקיבלתי מחברה שידעה את הסיפור שמאחורי השלט, נגעה בי עמוקות. התברר שבאותו שבוע, נפטר בן המושב באורח טרגי. בחור צעיר שעוד לא מלאו לו 18 ובמהלך אימון לקראת גיוסו המתקרב, קרס פתאום ומת. הוא היה נער מיוחד במינו, אחד כזה שכולם אוהבים, שנמצא בכל מקום ובעיקר - אחד שתמיד שם כדי לעזור. אבל כבד ירד על המושב ובאחד הלילות תלה אחד השכנים את השלט ביציאה מהמושב, כמין גלעד לזכרו של הנער המיוחד ההוא ושל מה שאפיין אותו יותר מכל.

מאז, ובמשך חודשים רבים, אני חולפת יומיום על פני השלט הזה בעודי נוהגת. הוא אף פעם לא הפך שקוף בעיני, כמו יתר סימני הדרך. בכל פעם מחדש הוא מעורר אותי למחשבה. האם אני זוכרת לעזור? האם אני מגדלת כך את ילדי? הוא מזכיר לי יום יום משהו כל כך חשוב.

"התרומה לאושרם של אנשים אחרים מספקת לנו משמעות והנאה ולכן עזרה לזולת היא אחד המרכיבים החיוניים בחיים מאושרים", אומר ד"ר טל בן שחר. מחקרים מצביעים על כך שכשאנשים עוסקים בפעילויות של עזרה לזולת, בהתנדבות על בסיס קבוע, רמת האושר שלהם עולה, כיוון שתחושת המשמעות והערך שלהם מתגברת."

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

התועלות והרווחים לארגונים המפעילים נוער מתנדב

מתוך: זה טוב לכולם: תועלות ורווחים מהתנדבות בני נוער

ליאורה ארנון, מנהלת פיתוח ידע, ג'וינט התנדבות (2010)

בני נוער מתנדבים הם מקור מעולה לזמן, לכישרון ולאנרגיה, היכולים לסייע לארגונים להשיג את משימותיהם ולהגשים את מטרותיהם. בני הנוער המתנדבים משלימים את עבודתם של העובדים בשכר, מאפשרים לארגונים להרחיב את שירותיהם, מרחיבים את מגוון המיומנויות הקיימות בארגון, ומביאים עמם אנרגיות חדשות.

בני נוער מתנדבים מביאים עמם לארגון אנרגיה חדשה, רעיונות, התלהבות ומיומנויות ייחודיות. פעמים רבות הם יכולים לסייע לארגון לצאת מקפיאה על השמרים ולעבור לחשיבה חדשנית. בני נוער מרשים לעצמם לבטא את ביקורתם בצורה נחרצת וארגונים יכולים לעשות בכך שימוש, כדי להעריך את עצמם ואת פועלם בקהילה באופן חסר-פניות.

בני נוער מתנדבים גם הופכים במהרה לשגרירים של ארגון המתנדבים בקהילה. הם מייצגים אותו בבתי הספר, בביתם ובקרב משפחתם המורחבת וברשתות החברתיות שאליהן הם משתייכים. בני נוער אלה הם גם "דור העתיד" של הארגון. כשהארגון בוחר לחבר אותם אליו כבר בנערוּתם, הוא מוודא למעשה כי בקהילה יהיה מי שימשיך את פעילותו של הארגון גם בעתיד.

כמו כן, לרוב דורשת התנדבות בני נוער יצירת תשתיות ושותפויות שעשויים להירקם עם בתי ספר, ארגוני נוער, ארגוני דת וכל נותן שירות אחר, שיכול להשתתף בתכנית ההתנדבות. התועלות משותפויות אלה עשויות להיות רחבות בהרבה מהתועלות מהתנדבות בלבד.

התועלות לעסקים

עסקים מרוויחים כשהם מאפשרים לעובדיהם להתנדב עם בני נוער מתנדבים, כיוון שהתנדבות מפתחת את המיומנויות, את הידע ואת יכולות המנהיגות של המתנדבים/העובדים. כשעסקים מעודדים את עובדיהם להתנדב, הם מציגים את עצמם כמקום אטרקטיבי לעובדיהם בהווה ובעתיד, יוצרים מודלים להזדהות לבני הנוער. עידוד התנדבות נוער על ידי חברות עסקיות משפר את תדמיתן ציבורית וחושף את מעלותיהן בציבור. פיתוח התנדבות נוער וקשר ישיר עם בני נוער מתנדבים הם משאבים אסטרטגיים, המסייעים לחברות לזכות בקשר ישיר עם קהל יעד גדול, בעל השפעה על סגנון צריכה של משפחתו ושל בני גילו, שיהיה בעל השפעה צרכנית חשובה אף יותר בעתיד, ובכך מאפשר לחברות להשיג מטרות עסקיות בטווח הקצר והארוך כאחד. כמו כן, תמיכה בהתנדבות נוער פירושה השקעה לעתיד: ההבנה כי בני הנוער של היום, המתנדבים, הם למעשה העובדים הפוטנציאליים בעתיד, ועל כן תמיכה בהתנדבותם תסייע לבנות דור חדש של עובדים מוכשרים ובעלי מיומנויות רחבות, שהם גם בעלי ניסיון וחוש אחריות ומחויבות מפותח.

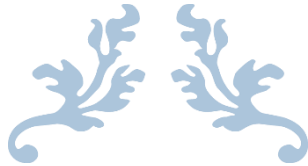
התועלות למערכת החינוך

מערכת החינוך יוצאת נשכרת מהתנדבות בבני נוער מפני שזו דרך יעילה עבור המתבגרים לפתח את הידע והמיומנויות שלהם. כשהתנדבות מאורגנת היטב, היא הופכת להיות כר עשיר ללימוד ולצבירת התנסות מעשית בתחום הלימודים ובתחומי חיים רבים נוספים. ההתנדבות יכולה גם לסייע לצוותים החינוכיים לראות צדדים נוספים בתלמידיהם, שאולי לא נחשפים ולא מקבלים ביטוי במסגרת

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

החינוכית הפורמלית. עצם העשייה יכולה לחשוף כישרונות וכישורים, שאם מורים ישכילו לזהות – יוכלו לטפחם ולנתבם גם למישור לימודי, ובכך לעזור לתלמידיהם למצות את הפוטנציאל הטמון בהם.

מערכת החינוך יכולה גם היא ליהנות מהשותפויות שנוצרות בבניית התשתיות לקידום התנדבות נוער: החיבור בין מערכת החינוך הפורמלית לזו הבלתי-פורמלית והקשרים הנוצרים עם ארגוני התנדבות, עם מוסדות ציבור ועם מוסדות עסקיים במטרה לקדם את הנושא, עשויים להוליד שותפויות בעלות תועלת למסגרת הבית-ספרית, שאינן קשורות ישירות להתנדבות.

עיתונות מודפסת מול עיתונות מקוונת

תקציר

תפוצת העיתון המודפס המסורתי נמצאת בדעיכה ברחבי העולם המערבי זה כמה עשורים, ואת מקום העיתון המודפס המסורתי תופסת העיתונות המקוונת. ביחידה זו נכיר היבטים שונים בסוגיה זו, לצד ההיבטים התוכניים.

יחידת הוראה זו תעסוק במיומנויות האורייניות והלשוניות המופיעות בתכנית הלימודים ובארגון הלמידה החדש לחטיבת הביניים. היא מתבססת על טקסטים שהופיעו במבחני מיצ"ב ועל מפרטי המיצ"ב. הפעילויות המופיעות ביחידה זו משלבות את עקרונות הלמידה המשמעותית, והן כוללות למידה חווייתית ושיתופית, המעודדת מעורבות של התלמיד בתהליך הלמידה והבנייה של ידע בתחומי השפה השונים.

המפמ"ר: תומר בוזמן

עיבוד ועריכה: ד"ר רינת גולן וד"ר עליזה עמיר

קישורים מקוונים: יניב סננס

מבוא

יחידה זו מזמינה את המורים ואת התלמידים לעסוק במיומנויות אורייניות ולשוניות נוספות, המופיעות בתכנית הלימודים ובמפרטי המיצ"ב. זאת באמצעות למידה תהליכית, המבנה את הידע האישי של כל תלמיד ומאפשרת לו לימוד מגוון ומעניין.

היחידה מכילה שלושה צירים: ציר ההבנה וההבעה, הציר הלשוני והציר התוכני.

ציר אורייני

הבנת הנקרא של טקסטים מסוגים שונים
הבעה בכתב: כתיבת סיכום בזיקה לשני טקסטים
כתיבת טיעון בזיקה לטקסטים ובזיקה לסרטון

לשון (מטה לשון)

חלקי הדיבור
שם המספר
השימוש בגופים השונים בטקסט

פעילות 1 – הבנת הנקרא

שלב א - קבוצתי

השוואה

1. היכנסו לאתר ויקיפדיה וקראו את הערך **עיתונות מקוונת**.
2. דונו בקבוצה על המידע שקראתם. לאחר מכן ערכו בטבלה את פרטי המידע שעליהם קראתם בנושא העיתונות המקוונת ועיתונות הדפוס על פי **יתרונות** לצד **חסרונות**.
3. מהי המסקנה העולה מן הטבלה לגבי היתרונות והחסרונות של העיתונות המקוונת לעומת העיתונות הכתובה?

שלב ב - מליאה

הציגו בפני החברים לכיתה את הממצאים שעלו בקבוצה. השוו בין הממצאים השונים שעלו בכיתה.

שלב ג - אישי

בעקבות הקריאה

קראו את הבלוג המופיע בקישור שבהמשך וענו על השאלה:

כיצד אתם מעדיפים לקרוא ידיעות חדשותיות? האם קל לכם או נוח יותר לקרוא באתרי המרשתת או בעיתון מודפס? נמקו את תשובתכם.

תוכלו לכתוב את תשובתכם כתגובת במחברתכם או בבלוג **עיתונות מול עיתונות**

מקוונת שבקישור: [/http://www.urich.co.il/2007/04/19/newspapers-vs-news-sites](http://www.urich.co.il/2007/04/19/newspapers-vs-news-sites)

(או הקלד בגוגל: **עיתונות מול עיתונות מקוונת**)

שלב ד - אישי הבנת הנקרא

קראו את שני המאמרים שלפניכם.

עיתוני הנייר – לאן?

מעובד לפי מאמרו של יובל דרור "כולם עיתונאים וצלמים", שהתפרסם בכתב העת עיניים, גיליון 115, מארס 2010.

- 5 עיתון הוא אמצעי תקשורת עתיק יומין. כבר יוליוס קיסר, שליט רומי, נהג להביא לבני עמו הפזורים ברחבי האימפריה האדירה מידע מעודכן על הנעשה במולדתם. הוא עשה זאת בעזרת עיתון שנכתב ונתלה במקומות ציבוריים. עיתון הנייר הפך לכלי תקשורת נפוץ ומרכזי מאות שנים אחר כך, עם התפתחות הדפוס. לאחרונה, עם הופעת המְרְשָׁת (אינטרנט), העיתון עבר מהפך אֶמְתִי, ובצד העיתונים המודפסים החלו להופיע במרשתת עיתונים מְקוּוֹנִים.
- 10 יש הבדלים רבים בין העיתון המקוון ובין עיתון הנייר, הנובעים מהאפשרויות הטכנולוגיות של המרשתת.
- 15 אחד ההבדלים הבולטים הוא דרך הקריאה בשני סוגי העיתונים. בעיתון הנייר הקריאה היא רצופה והמשכית. לעומת זאת הקריאה בעיתון המקוון יכולה להיות "רב-כיוונית", שכן בכל כתבה אפשר לשלב אין-ספור קישוריות (לינקים), המפנות את הקורא לאתרים אחרים. הקורא יכול לבחור לעבור מהכתבה הראשית להרחבה בנושא כלשהו, ומשם יכול לפנות להרחבה נוספת ולעוד ועוד הרחבות. לעתים הוא עשוי להגיע למקום שֶהְקָשֶׁר שלו אל הכתבה המקורית מקרי לחלוטין.
- 35 כמה מן ההבדלים מעניקים לעיתון המקוון יתרונות מעיתון הנייר. אפשר לשלב בו קטעי וידאו וקטעי שמע (אודיו). אלה מעניקים לו יתרון, שכן הם מעשירים את הכתוב ומוסיפים לו מִמְד שאי-אפשר להוסיפו בעיתון הנייר.
- 40 האפשרות ליצירת קשר מִיָּדִי בין הכותב לקורא מקנה לעיתון המקוון יתרון חשוב נוסף מעיתון הנייר. אם כתבה שאתם קוראים בעיתון הנייר מכעיסה אתכם, אינכם יכולים לְשַׁתֵּף בכך מיד את הכותב. אבל לו הייתם קוראים הדברים במרשתת, רב הסיכוי שהייתם יכולים להביע במפורש ומִיָּד את דעתכם עליהם. בעיתונים מקוונים קיימת אפשרות להוסיף תְּגוּבֵית (טוקבק) בתחתית הטקסט, ובחלק מהאתרים אף אפשר לתת ציון לכתבות.
- 50 לכמה עיתונים מקוונים יש עוד יתרון הנובע מתכונה טכנולוגית חשובה ומהפכנית. הם מאפשרים לבעלי מחשב אישי וחיבור למרשתת לפתוח יומן-רשת (בלוג) בקלות וללא תשלום, ולפרסם בו כל סוג של מידע. בדרך זו כמעט כל אחד יכול לפרסם את דעותיו, את ידיעותיו ואת חוויותיו. היום לרבים יש טלפון נייד שבאמצעותו אפשר לצלם ולדווח. כך כל אחד עשוי להיות העד הראשון לאירועים, עוד לפני שמגיע

ד"ר יובל דרור, חוקר אינטרנט וטכנולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן

- 70 לשם העיתונאי, כמו שקרה, למשל, בעת התפרצות הצונאמי בשנת 2004 בדרום מזרח אסיה. כאשר גל מים אדיר שטף את אזורי החוף באינדונזיה ובמדינות נוספות, הגיעו הדיווחים המצולמים הראשונים מאנשים שהיו באזור.
- 75 היתרונות האלה של העיתון המקוון הנובעים, כאמור, מהאפשרויות הטכנולוגיות של המרשתת, גורמים למהפך של ממש בעיתונות המודפסת.
- 80 היום עיתוני הנייר נאבקים על
- 85 חייהם, ובמקומות רבים בעולם אפילו עיתונים ותיקים מאוד חדלים להתקיים.
- מה יעלה בגורל עיתוני הנייר? לא מן הנמנע שבקרוב יתרחש מהפך של ממש, והעיתונים ייערכו אך ורק במרשתת, בתבנית אלקטרונית, דיגיטלית. האם אלה חדשות טובות? תלוי את מי שואלים. אני, לדוגמה, 90 אתגעגע מאוד לעיתון הנייר.

© כל הזכויות שמורות למחבר ולעיניים.

להציל את העיתון המודפס

מתוך מאמרו של גבי וימן "אמריקה קרובה", הארץ, 6/5/2009

המְרֻשָּׁתֶת היא הגורם העיקרי לכך שקוראים נוטשים את העיתונים המודפסים, אך האם אנו מוכנים לוותר עליהם לטובת שפע אתרי חדשות מקוונים? ההתפתחות הטכנולוגית הביאה עמה בכל דור ודור אמצעי תקשורת חדשים, אך אלה מעולם לא הכחידו את קודמיהם. הטלוויזיה לא המיתה את הרדיו ולא את הקולנוע, הקולנוע לא חיסל את הספרים ויש אף לקוות שהמרשתת לא תכחיד את העיתון המודפס.

5 כיום העיתון המודפס פגיע, חלש ומאויס. כאן המקום לצאת לעזרתו – לא למען בעלי העיתונים, לא למען העיתונאים, אלא למען הציבור ואיכות המידע התקשורתית המוצע לו. את מחיר ההתמוטטות של העיתונות האיכותית ישלמו בעתיד הקוראים, כי הם יקבלו את המידע מתגוביות (טוקבקים) 10 עילגות, ומאתרי חדשות מקוונים שמאחוריהם אין מערכת, אין עיתונאים, אין תחקירים ואין אחריות מקצועית. יש להבטיח שהעיתונות האיכותית בישראל תזכה לשרוד ולמלא את תרומתה החיונית לאיכות החיים התרבותית והדמוקרטית שלנו.

© כל הזכויות שמורות.

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

1. האם הנימוקים בעד העיתונות המקוונת או נגדה שהעלו הכותבים עולים בקנה אחד עם ממצאי הדיון שלכם בנושא? הסבירו את תשובתכם.
2. כתבו מהי הטענה העיקרית במאמרו של יובל דרור.
  - ייתכן שהעיתון המקוון יוכל להתקיים בצד עיתון הנייר.
  - ייתכן שעיתון הנייר ייעלם בשל יתרונותיו של העיתון המקוון.
  - ייתכן שהתקדמות הטכנולוגיה תמנע את היעלמותו של עיתון הנייר.
  - ייתכן שעיתון הנייר ישרוד למרות התפתחות הטכנולוגיה.
3. מהי עיתונות איכותית, לפי מאמרו של ויימן. ציינו על פי מאמר זה שני מאפיינים של עיתונות איכותית.
4. במאמר הראשון (של יובל דרור) נמצא כי רוב המאמר מנוסח בגוף שלישי, בשורות 45-51 נעשה שימוש בגוף שני ובשורות 91-90 נעשה שימוש בגוף ראשון.
  - א. הביאו דוגמאות לשימוש בגוף שלישי, בגוף שני ובגוף ראשון.
  - ב. מה עשויה להיות הסיבה לכך שרוב המאמר מנוסח בגוף שלישי?
  - ג. במה מסייע לכותב המאמר המעבר לגוף שני באמצע הטקסט?
5. בשורות 51-55 יש שימוש בשמות פועל במקום בפעלים נטויים. מה עשויה להיות הסיבה לכך?
6. במאמר 1 בשורה 84 ובמאמר 2 בשורה 2 מנסחים הכותבים את דבריהם בשאלה. במה נבדלת השאלה במאמר 1 מן השאלה במאמר 2?

פעילות 2 – מטה לשון

שלב א - זוגות

שם המספר

בחנו האחד את השני – כתבו במילים את המספרים שבסוגריים והשוו אחר כך את תשובותיכם:

בשנת _____ פקדו את חופי דרום מזרח אסיה גלי צונאמי. גל מים (2004)

אדיר שטף את אזורי החוף באינדונזיה וב- _____ מדינות נוספות. גלי (3)

הצונאמי הגיעו לגובה של _____ מטרים בחופי כמה מדינות. (36)

ממקום

האירוע הגיעו למערכת העיתון _____ תמונות ודיווחים. (12)

שלב ב - קבוצות

שמות פועל ושמות פעולה

משחק קבוצתי: על כל קבוצה למנות במשך 5 דקות בדיוק את מספר שמות הפעולה ומספר שמות הפועל שהופיעו בטקסטים ולכתוב אותם במחברת.

הקבוצה הזוכה היא הקבוצה שמצאה את המספר הגדול ביותר של שמות הפעולה ושל שמות הפועל (כמובן לאחר בדיקה שהמיון נכון).

שאלה לקבוצות: מה מצאתם? האם יש יותר שמות פועל או שמות פעולה?

למורה: כאן אפשר להסביר שריבוי שמות הפועל הוא חלק ממבנה תחבירי שנועד לשרת את התפקיד התקשורתי של הטקסט (במקרה שלפנינו טיעון) – סתמיות (יש לקוות), פעולה מתמשכת, מודאליות, קריאה לפעולה² ("להציל את עיתוני הנייר") וכן גיוון והעשרה של דרכי הבעת הפעולה. שמות הפעולה נועדו לציין את הפעולה שנעשתה וכן ליצור הכללה וסתמיות.

²מתוך תכנית הלימודים בעברית, עמ' 39

חלקי דיבור: שם, פועל ותואר

במשפטים הבאים יש מילים מודגשות. כתבו לכל משפט אם המילה המודגשת היא שם עצם, שם תואר או פועל.

1. עם התפתחות ה**דפוס** חל מהפך גדול .

_____

2. העיתונים ה**מודפסים** החלו להופיע כעיתונים מקוונים במרשתת.

_____

3. ה**דפסת** העיתונים בימינו אינה נפוצה כבעבר.

_____

4. ה**מדפסת** הביתית **מדפיסה** מספר מוגבל של עותקים.

_____

פעילות 3 – הבעה בכתב

שלב ה - אישי ומליאה

כתיבת סיכום

כתבו סיכום שיציג את המאפיינים של העיתון המקוון על פי שני המאמרים ועל פי מקור נוסף (או אחד המקורות שהובאו ביחידת הלימוד או מקור אחר שתמצאו במרשתת).

כתיבת טיעון

האם יש מקום לעיתונות נוער מודפסת בעידן הפייסבוק והרשתות החברתיות? נמקו את דעתכם, בכתיבתכם הישענו על מקורות המידע שקראתם ועל המידע העולה מתוך הסרטון בקישור:

<https://www.youtube.com/watch?v=7EjTn21qrQY>

(או הקלידו בגוגל: עיתונות נוער: הצעירים עדיין מתעניינים)

למורה:

מומלץ לבקש מן התלמידים לכתוב כמה טיוטות, להשוות את תוצרי הכתיבה עם אלו של עמיתים אחרים ולשכתב לפי הצורך. אפשרות נוספת לבקש מתלמיד לקרוא תוצר כתיבה של תלמיד אחר (לפי גישת תאוריית התפקידים).

פעילות 4 - משוב

כתבו משוב בעקבות הפעילויות ביחידת ההוראה. תוכלו להיעזר בשאלות שלפניכם.

- ממה נהייתי במיוחד?
- מה למדתי מיחידת ההוראה?

פירמידת המזון

[יחידת הוראה לחטיבת הביניים]

תקציר

יחידת הוראה זו עוסקת במיומנויות האורייניות והלשוניות המופיעות בתכנית הלימודים ובארגון הלמידה החדש לחטיבת הביניים. היא מתבססת על טקסטים שהופיעו במבחני מיצ"ב ועל מפרטי המיצ"ב, כולל המפרט של תשע"ה. הפעילויות המופיעות ביחידה זו משלבות את עקרונות הלמידה המשמעותית, והן כוללת למידה חווייתית ושיתופית, המעודדת את מעורבותו של התלמיד בתהליך הלמידה והבניה של ידע בתחומי השפה השונים.

המפמ"ר : תומר בוזמן

עיבוד, עריכה וכתובה : ד"ר רינת גולן וד"ר עליזה עמיר

קישורים מקוונים : יניב סנס

ייעוץ דידיקטי : ד"ר עליזה עמיר והלה אתקין

מבוא

בעקבות היחידה על הטקסט המידעי "ים המלח" יחידה זו מזמינה את המורים ואת התלמידים לעסוק במיומנויות אורייניות ולשוניות נוספות, המופיעות בתכנית הלימודים ובמפרטי המיצ"ב, באמצעות למידה תהליכית, המבנה את הידע האישי של כל תלמיד ומאפשרת לו לימוד מגוון ומעניין. כך למשל יתנסה התלמיד בלמידת עמיתים, בעבודה בזוגות או בקבוצות לצורך חקר ובניית תוצרים משותפים, בכתיבה קצרת טווח וארוכת טווח ובמהלכי דיון למטרות שונות. הפעילויות המוצעות ביחידה יעודדו את התלמידים לקרוא, לכתוב ולדון בסוגיות שהיא מזמנת. כל אלה עשויים לשפר במידה ניכרת את כשירותם הלשונית.

המורים מוזמנים לבחור את כל הפעילויות או את חלקן בהתאמה למטרות הלימודיות ולאופייה של הכיתה.

היחידה מכילה שלושה צירים: ציר ההבנה וההבעה, הציר הלשוני והציר התוכני.

הבנה והבעה

- הבנת הנקרא של טקסטים מסוגות שונות: טקסט מידע (רציף ובלתי רציף) וטקסט מפעיל
- הבעה בכתב: מטלות כתיבה קצרות טווח בסוגות שונות
- עריכת סקר והצגת הממצאים

אוצר מילים

מילים ופעלים המביעים מודליות (כדאי, רצוי, אפשר) המצטרפים לשמות פועל

לשון (מטה לשון)

- חלקי הדיבור בדגש על שם פועל
- הצטרפויות, פעלים וצורות מודליות
- פעלים בהוראה פעילה ובהוראה סבילה

תלמידים יקרים,

דווקא בגיל שבו הצורך בתזונה נכונה לבניית הגוף הוא קריטי, בוחרים רבים לוותר על מזונות מסוימים או לצמצם את המגוון שהם צורכים. איך תוכלו לבנות תפריט מאוזן המאפשר צריכת מזון נכונה?
כדי לענות על שאלה זו נצא למסע היכרות עם **פירמידת המזון**.

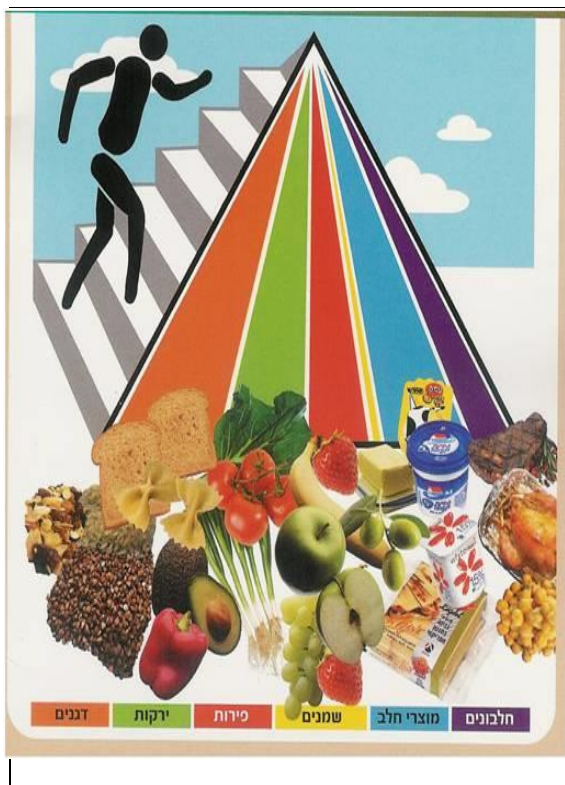
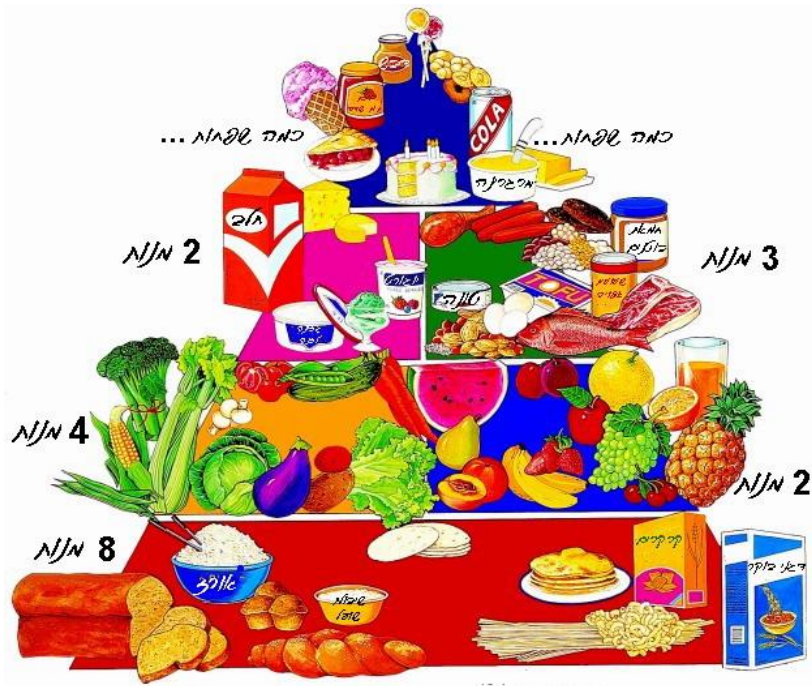
פעילות 1: הפקת מידע מאמצעים חזותיים

דיון במליאה

לפניכם מספר אפשרויות להצגה חזותית של פירמידת המזון: מלל, איורים ותמונות עם כיתוב. איזו אפשרות תוכל להסביר לכם בצורה הטובה ביותר את משמעותה של פירמידת המזון? נמקו.

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

פעילות 2: הבנת הנקרא

שלב א: עבודה בזוגות

עוברים לחיות נכון!

תזונה נבונה למתבגרים

מעובד לפי מאמרן של דורית וורמן-פרוכט, חוה אלטמן ודורית ניצן קלוסקי "תזונה נבונה", 22.9.2009, אתר משרד הבריאות, המחלקה לאם, לילד ולמתבגר

לצריכת המזון יש השפעה מכרעת על ההתפתחות הגופנית, השכלית והנפשית של המתבגר. בגיל ההתבגרות הגוף גדל בקצב מהיר, על כן חשוב לשמור על תזונה נבונה.

כדי לשמור על תזונה מגוונת ומאוזנת אפשר להיעזר בפירמידת המזון שלפניכם. הפירמידה בנויה מקבוצות מזון המסודרות ב"קומות". ככל שעולים בקומות הפירמידה, יש לצרוך פחות מזונות מכל קבוצה.

פירמידת המזון הישראלית, על-פי משרד הבריאות בישראל, 2008. באדיבות משרד הבריאות.

שאלות

- א. קראו את דף המידע ועיינו באיור המצורף שלעיל.
- ב. מדוע צוין בתחתית הפירמידה שבדף המידע כי היא פירמידה ישראלית?
- ג. השוו בין הפירמידה שבחרתם בפעילות הראשונה לזו הנמצאת באיור. בהשוואה התייחסו לדומה ולשונה מבחינת ההיצג והצורה החיצונית, פרטי המידע המוצגים ופירוט קבוצות המזון. תוכלו להוסיף כל תבחין אחר נוסף שתמצאו. ערכו את הנתונים שמצאתם בטבלה.
- ד. בדף המידע שלפניכם פרטים על פירמידת המזון הישנה ועל פירמידת המזון החדשה. קראו אותן, עיינו באיורים המצורפים המציגים את שתי הפירמידות, והשיבו על השאלות:
  - האם יש הבדלים בולטים בין שתי הפירמידות, הישנה והחדשה? אם כן – מהם?
  - ערכו השוואה בין הפירמידה הישנה לפירמידה החדשה, והציגו אותה בטקסט רציף.
  - מה המסקנה העולה מן ההשוואה?
  - שערו מדוע היה צורך בבניית פירמידת מזון חדשה.

הידעתם?

פירמידת המזון פורסמה לראשונה בשנת 1992 בארצות הברית. בשנת 2005 פרסם בית הספר לבריאות הציבור באוניברסיטת הרווארד פירמידה חדשה, המשנה במעט את מינון המזון המומלץ. הפירמידה היא תצוגה גרפית המבטאת את כמות המזון היחסית שמומלץ לאכול מכל קבוצות המזון. היא בנויה מקבוצות מזון המסודרות בקומות, כשכל קומה מתאימה ברוחבה לחלק היחסי שצריך להיות לכל קבוצה בתזונה יומית נכונה.

ביוני 2011 החליפו משרד הבריאות ומשרד החקלאות האמריקניים את המלצתם למודל חדש בשם "הצלחת שלי". השינויים העיקריים במודל הצלחת הם הגדלת כמות הפירות והירקות לחצי מהתזונה, והחלפת המוצרים מהחי ב"חלבון" כללי, בלא תלות במקורו. בעקבות משרדי הממשלה, זנחה גם הרווארד את מודל הפירמידה ועברה למודל הצלחת, בשינויים דומים לאלה של משרדי הממשלה. הרווארד אף ממליצה על הגבלת המזון מהחי, כגון החלפת כוס החלב בכוס מים (מתוך ויקיפדיה).

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

פירמידת המזון הישנה

פירמידת המזון החדשה - המלצות לתזונה יומית נכונה

על פי המאמר Rebuilding the Food Pyramid שהתפרסם בגליון ינואר 2003 של Scientific American

למורה: פצילות זו מלמנת מיומנות אוריינית של צריכת השוואה³: מציאת תבחינים, ארגון המידע בטבלה על-פי התבחינים שנקבעו, מציאת הדומה והשונה והמלכת הטבלה לטקסט רציף.

לצורך מציאת התבחינים כדאי להיצטר בשאלות – מי? מה? מתי? היכן? מדוע? איך? כמה? התשובות לשאלות הן למעשה התבחינים. רצוי שהתבחינים יוגדרו במילים מכליליות שהן לרוב שמות עצומה. לדוגמה, מה המבנה המשותף (צורה), כמה קומות? (מספר או כמות), האם הפירמידה מתייחסת לפצילות אופנית? (פצילות) וכיו"ב. לאחר מציאת התבחינים אפשר לארגן את המידע בטבלה ולבקש מהתלמידים למצוא קווים דומים ושונים בין נושאי ההשוואה. הטקסט של השוואה יש לשים לב לפצילות קישור המתאימות להשוואה – לציון דומה (כמו...אם...כש...e...) ולשונה (לצומת זאת, בניגוד ל... להבדיל מ... ההבדל בין...).

כדאי גם לצמוד על ההבדל בין ממצאים לבין מסקנות. ממצאים: דבר הנמצא (אחרי בדיקה וסקירה) ויכול לשמש עדות למצב או להסקת מסקנות. מסקנות: תוצאה, תולדה הישגית של ציון בדבר מה.

---

³ חשוב לשים לב לרמת הכיתה ולניסיונם של התלמידים בהתמודדות עם יצירה של תבחינים ועם כתיבת טקסט של השוואה. אם התלמידים לא התנסו עד כה בכתיבת השוואה, מומלץ ליצור עמם את הטבלה ולפחות חלק מהתבחינים, ובהדרגה לאפשר להם להשוות באופן עצמאי.

שלב ב: עבודה בזוגות - - הבנת הנקרא

קראו את הקטעים שלפניכם וענו על השאלות.

• גונו את מזונותיכם

כדאי להיעזר בפירמידת המזון כדי לבנות תפריט יומי מגוון. יש לכלול בתפריט היומי פריטים מכל קבוצות המזון האלה:

1. מים – חשוב להקפיד על שתייה מרובה לא רק כשחם, אלא גם כשקר ואין חשים צמא. מומלץ להביא בקבוק מים לבית הספר ולמלאו לפחות פעם אחת נוספת במהלך יום הלימודים.
2. דגנים – כדאי לכלול בתפריט היומי דגנים מלאים, כגון אורז מלא, דגני בוקר ולחם מחיטה מלאה, העשירים בסיבים תזונתיים.
3. ירקות ופירות – צריך לאכול כל יום לפחות חמש יחידות של ירקות ופירות מסוגים שונים, ואם אפשר מומלץ לאכול אותם בקליפתם.
4. מזונות עשירים בחלבונים – רצוי לאכול בשר בקר רזה, עוף בלי עור, ומוצרי חלב שאחוז השומן בהם אינו עולה על 5%. כמו כן חשוב לאכול ביצים וקטניות, כגון שעועית, עדשים וחמוס.
5. מזונות עשירים בשומנים – יש לשלב בתפריט היומי מזונות עשירים בשומנים בלתי-רוויים, כגון אבוקדו, שקדים וטחינה.
6. ממתקים, חטיפים, משקאות מתוקים – מומלץ להמעיט בשתיית משקאות מומתקים בסוכר ובאכילת ממתקים, גם אם הם דלים בסוכר. עדיף לאכול פירות ממתקים. כדאי להעדיף חטיפים דלים בשומן. חטיף אפוי עדיף ממטוגן.

• הרגלי אכילה

1. אכלו מסודר – מומלץ לאכול שלוש ארוחות עיקריות ביום (בוקר, צהריים וערב) ועוד שתיים עד שלוש ארוחות ביניים.
2. הקפידו לאכול ארוחת בוקר – ארוחת הבוקר ממלאת את מאגרי האנרגיה הזמינים שהתרוקנו במשך הלילה. אכילת ארוחת בוקר מגוונת משפרת את יכולת הריכוז ועשויה לשפר את ההישגים בלימודים. לבית הספר מומלץ להביא כריכים, ירקות שלמים או חתוכים, פירות ומים.

זה לא מה שחשבתם

דוגמאות לטעויות נפוצות בקרב בני נוער

שתייה מרובה של מים גורמת לעלייה במשקל – שתיית מספר כוסות של מים בבת אחת עלולה לגרום לתחושת מלאות זמנית, אך לא לעלייה במשקל. למים אין ערך קלורי ומומלץ לשתות לרוויה.

שותים רק כשצמאים – אין לשתות על־פי תחושת הצמא בלבד. אנשים רבים אינם מזהים את תחושת הצמא ולעתים מחליפים אותה בתחושת רעב. חשוב לשתות בכל מצב, בפרט בזמן מחלה, כשחם בחוץ, בשהות ממושכת בחללים ממוזגים (לחום ולקור) ולאחר פעילות גופנית.

שוקולד, גרעינים, בוטנים וקולה גורמים לפצעי בגרות – שוקולד, גרעינים, בוטנים וקולה אינם גורמים לפצעי בגרות. הסיבה להופעת פצעי בגרות לא הוכחה כקשורה להרגלי אכילה, אלא לשינויים הורמונליים ולגורמים אחרים. בכל מקרה חשוב להמעיט בצריכת מזונות אלה בשל ריכוזי הסוכר והשומן הגבוהים שבהם.

תפריט המבוסס על חטיפים וממתקים מספיק כדי לגדול – תפריט המבוסס על חטיפים וממתקים אינו מספיק למרות תכולת הקלוריות הגבוהה במזונות אלה. מזונות עתירי קלוריות אינם מספקים בהכרח לגוף את כל רכיבי המזון החיוניים לגדילה ולשמירה על מצב בריאותי תקין. כדאי לאכול מזון מגוון שיספק לגוף את החלבונים, הפחמימות, השומנים, הוויטמינים והמינרלים שהגוף זקוק להם.

שאלות

א. סמנו ליד כל היגד אם הוא נכון או לא נכון על־פי העיקרון של פירמידת המזון.

לא נכון	נכון	
☐	☐	1. יש להרבות באכילת מזונות מהקומות העליונות של הפירמידה.
☐	☐	2. יש להרבות באכילה של דגנים וגם באכילה של מזונות העשירים בשומנים.
☐	☐	3. יש לאכול פחות מזונות עשירים בשומנים מאשר מזונות עשירים בחלבונים.

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

ב. הטקסט "גווננו את מזונותיכם" נועד

- להנחות בנושא צריכה יומית של מזונות מסוגים שונים.
- להזהיר מפני אכילת מאכלים שאינם מזינים.
- להסביר איך תזונה נבונה ומגוונת תורמת לבריאות.
- להדגים תפריט מזון שבועי מומלץ.

ג. שערו על פי הטקסטים שקראתם מדוע חשוב לבני נוער לאכול ארוחת בוקר. היעזרו גם במידע המיוצג בתמונה שלפניכם.

ד. בפסקה האחרונה בטקסט זה לא מה שחשבתם כתוב: "תפריט המבוסס על חטיפים וממתקים אינו מספיק למרות תכולת הקלוריות הגבוהה במזונות אלה".

מהי המשמעות של המילה **תכולה** במשפט זה?

- סכום חלקים בכלי או בבית קיבול
- בעלת צבע תכלת
- כלל החפצים/אמצעים שמכיל בתוכו מבנה או כלי מסוים
- מאפיינים של דבר מסוים

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

ה. לפניכם תפריטים של שתי ארוחות בוקר.

<p><u>תפריט 2</u> 2 פרוסות לחם חמאה או ממרח שוקולד עוגת דבש מיץ פטל או שוקו</p>

<p><u>תפריט 1</u> 2 פרוסות לחם טחינה או אבוקדו 2 סוגי ירקות כוס חלב או שוקו</p>

מהו התפריט המומלץ?

נמקו את תשובתכם על-פי דף המידע.

ו. איזה היגד מן ההיגדים שלפניכם הוא טעות נפוצה בקרב בני נוער?

- שתייה מרובה של מים במהירות גורמת לתחושת מלאות זמנית.
- הופעת פצעי בגרות קשורה להרגלי אכילה.
- מזונות עתירי ויטמינים נחוצים לגוף לשם התפתחותו התקינה.
- שתייה מרובה חשובה במיוחד בזמן מחלה.

פעילות 3: עבודה בקבוצות - עריכת סקר

לאחר שקראתם את הטקסטים, ונחשפתם למידע ולמענה לשאלות על הטעויות הנפוצות, נסו לבדוק מה חושבים אחרים בנוגע לנושא. על מנת לבדוק מה חושבים אנשים מחוץ לכיתה לגבי הטעויות הנפוצות, הכינו סקר ובו שאלות המופנות **לפחות** לעשרה אנשים: חמישה מבוגרים וחמישה ילדים. כדאי לערוך את הסקר בשאלון בגוגל דוקס. השאלות שאתם יכולים לשאול יהיו עלפי הטקסטים שקראתם, למשל -

- האם שתייה מרובה של מים גורמת לעלייה במשקל?
- שותים רק כשצמאים – האם קביעה זו נכונה?
- שוקולד, גרעינים, בוטנים וקולה גורמים לפצעי בגרות – נכון או לא נכון?

מורה: האלוט פאציל הן באדר הצצה אסקר. אפשר להוסיף אלוט כראות צניהט התיאודים.

דיון במליאה

התלמידים יציגו את הממצאים שעלו בסקר של כל אחת מהקבוצות, ויגבשו מסקנה לגבי טעויות נפוצות ותפיסות שונות בקרב מבוגרים וילדים.

את הממצאים יש להציג במצגת בת חמש שקופיות או ב Kahoot.

- שקופית 1: מספר הנבדקים - ילדים / מבוגרים
- שקופית 2: תשובות מבוגרים וילדים לכל אחת מהשאלות (אפשר להציג בטבלה, כמו בטבלת ההשוואה - ילדים בהשוואה למבוגרים)
- שקופית 3: סיכום הממצאים
- שקף מס' 4: מסקנות ותובנות בעקבות הסקר
- שקף מס' 5: המלצות

פעילות 4: מטה-לשון

1. בשורה 6 בטבלה הראשונה (פעילות 2 שלב א) כתוב "יש לצרוך פחות מזונות מכל קבוצה".
הקיפו את המשפטים שבהם מתאים להשתמש במילה **לצרוך**.
2. במקומות שהמילה **לצרוך** אינה מתאימה - הוסיפו שם פועל מתאים.
  - א. רצוי _____ בריאות טובה.
  - ב. אין _____ חטיפים ודברי מתיקה רבים.
  - ג. הרופא המליץ _____ הרגלי אכילה נכונים.
  - ד. השאלה היא אם _____ יותר חלבונים או _____ יותר פחמימות.
  - ה. אני רוצה _____ תחושה של שובע.
  - ו. המורה מבקשת _____ שיעורי בית.
3. המירו את הפעלים שלפניכם **מפעיל לסביל ומסביל לפעיל**.
  - א. הסיבה להופעת פצעי בגרות **לא הוכחה** כקשורה להרגלי אכילה.
חוקרים _____ כי הסיבה לפצעי בגרות קשורה להרגלי אכילה.
  - ב. שוקולד, גרעינים, בוטנים וקולה **אינם גורמים** לפצעי בגרות.
פצעי בגרות _____ מאכילת שוקולד, גרעינים, בוטנים וקולה.
  - ג. הפירמידה **בנויה** מקבוצות מזון המסודרות ב"קומות".
את הפירמידה ב"קומות" שבכל אחת קבוצת מזון. _____

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

- ד. צריכת המזון **השפיעה** מאוד על ההתפתחות הגופנית.
ההתפתחות הגופנית _____ מאוד מצריכת המזון.
- ה. התפריט היומי **כולל** דגנים, אורז, לחם ומזון עשיר בסיבים.
דגנים, לחם ומזון עשיר בסיסים _____ בתפריט היומי.
4. לפניכם טקסט בלי סימני פיסוק. עליכם להציב במקומות המתאימים נקודה, סימן שאלה, מירכאות ונקודתיים.

פרופ' וולטר ווילט מחוקרי התזונה המובילים בארצות הברית טוען שפירמידת המזון הממשלתית היא שגויה ומזיקה גם לשמירה על המשקל וגם לבריאות פרופ' ווילט אומר פירמידת המזון מתעלמת מראיות מדעיות שנאספו בארבעים השנים האחרונות וזאת מסיבה פוליטית גם אתר בית הספר לבריאות הציבור באוניברסיטת הרווארד מרכז ביקורת רבה נגד הפירמידת הממשלתית ואף מציע פירמידת חלופית שהרכיבו מומחיו

פרופ' שטמפפר מהארוורד טוען לפי ההנחיות הנוכחיות זה בסדר שחצי מהדגנים שאנחנו צורכים יהיו פחמימה מזוקקת כל עוד זוהי פחמימה מורכבת אבל עמילנים מזוקקים כמו לחם לבן ואורז לבן מתנהגים בגוף כמו סוכר אז לאכול לחם לבן או פסטה האם זה לא כמו לאכול סוכר

(נועה לימונה, **הארץ**, 10.3.2011)

פעילות 5: הבעה בכתב

עבודה בקבוצות - התאמת תפריט וכללי התנהגות לאכילה

- א. התחלקו לקבוצות של ארבעה תלמידים בקבוצה.
  - ב. כל קבוצה תחבר על פי בחירתה תפריט, הנחיות וכללי התנהגות לאכילה נכונה המיועדים לקבוצות אוכלוסייה שונות: מתבגרים, ילדים, צמחונים, ספורטאים, טבעונים, מבוגרים.
  - ג. ההנחיות צריכות להתבסס על פירמידת המזון, עלפי הטקסטים שקראתם, וכן עלפי הקישורים שלפניכם.
- צמחונות (הקלד בגוגל: מדריך לצמחוני המתחיל):

http://www.mako.co.il/food-cooking_magazine/Article-d88cb526f16f831006.htm

- טבעונות (הקלד בגוגל: מפירמידת המזון לצלחת שלי):

<http://veg.anonymous.org.il/art565.html>

בכתיבת ההנחיות יש להסביר את ההיגיון ואת השיקולים בבחירת התפריטים ולנמק מדוע נבחר התפריט המסוים לכל קבוצה.

קבוצות : שלב ב - הצעה לפעילות יצירתית

לפניכם קישור לסרטון של הפורום הישראלי לאורח חיים בריא. (הקלד ביוטיוב: דיאטות ואורח חיים בריא)

<https://www.youtube.com/watch?v=h4lJuWF-aH4>
צפו בסרטון.

- א. כתבו תגובה / הצעה / רעיונות לרונה המנחה.
- ב. על סמך התפריט והכללים שהכנתם בפעילות הקודמת עבור הקבוצה שבחרתם - הכינו מצגת או סרטון המחשה, דוגמת הסרטון שצפיתם בו. תוכלו לבחור גם בכל רעיון אחר שיתאים למה שכתבתם.

 פעילות 6: משחק בקבוצות

הנחיות

- א. כל קבוצה מסמנת את הצורות המודליות⁴ שבשלושת הקטעים. משך המשחק עשר דקות.
- ב. הקבוצה שסיימה ראשונה את סימון הצורות המודליות היא המנצחת.
- ג. לאחר מכן יש לשנות את הצירוף המודלי מבלי לשנות את המשמעות. (למשל, שימוש בשם פועל אחר או הפיכת שמות הפועל לשמות פעולה).

למורה: *לדוגמה, חשב לעצמך על תמונה קריאה, רצוי מאוד לעמוד, או השמירה על התמונה חופה; יש לערוך פחות; צריך להפחית כ...; כדאי לכלול; רצוי לכלול; אפשר לכלול פחות.*

 פעילות 7 – פעילות מסכמת

הגענו לסוף המסע. לאחר הפעילויות המגוונות ביחידה – קריאת המידע, האיורים, הסרטון וההתנסות בחיבור תפריטים, חזרו לשאלה שהוצבה בתחילת היחידה: **האם כעת אתם חושבים שתוכלו לבנות תפריט מאוזן המאפשר צריכת מזון נכונה של כל אחת מקבוצות המזון? אם כן – הציעו תפריט המתאים לכם ונמקו את בחירתו.**

פעילויות העשרה: לתלמידי

- עודדו את התלמידים לערוך יומן שבועי לתזונה אישית המתאר אכילה נבונה לפי קבוצות המזון.
- תלמידים שהקפידו על הכללים יקבלו מדי סוף שבוע מדליה.

⁴מודליות: שם תואר או צורות פועל שמביעים עמדה, הערכה או רצון ומצטרפים לשמות פועל, (רודריג-שורצולד ומיכאל סוקולוף, תשנ"ב). דוגמה להבעת מודליות: אפשר, רצוי, כדאי, צריך, קשה, נעים וכיו"ב. ובצירוף שם הפועל, לדוגמה: רצוי ללמוד, כדאי לאכול בוקר, צריך לסיים את הארוחה, נעים לשמוע וכו'

פעילות 8 - משוב

א. כתבו משוב בעקבות הפעילויות ביחידת ההוראה. תוכלו להיעזר בשאלות שלפניכם.

- ממה נהייתי במיוחד?
- מה למדתי בפעילות?
- האם כעת אני יודע יותר ממה שידעתי קודם?
- מה הייתי מיישם ממה שלמדתי ביחס להרגלי האכילה בבית?
- מה אני מרגיש כעת לאחר סיום העבודה?
- האם הייתי עורך שינויים?

ב. שתפו את ההורים ואת האחים בתהליך שעברתם ובתובנות שהגעתם אליהן בתום הלימוד על פירמידת המזון.

הידעתם?

הרמב"ם, אחד מגדולי הרופאים בהיסטוריה, התמודד עוד בתקופתו למול שאלות בנוגע לבריאות הגוף ואורח חיי בריא. הוא האמין בעיקרון הבא: **בבוקר תאכל כמו מלך, בצהריים כמו בן מלך, ובערב כאביון.**

ביבליוגרפיה

השוואה⁵ – מבנית להעמקה במיומנות ההשוואה ויישומה בהבנת הנקרא ובהבעה, בהוצאת מכון ברנקו וייס לטיפוח החשיבה ומשרד החינוך מחוז המרכז, יחידה להערכה ולמידה, 2000.

יועד, צ' ואח' (2009). **אסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה**⁶: מסמך מנחה למתכנני תכניות לימודים ארציות ומקומיות ולמפתחי חומרי למידה, משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים.

⁵ כתובת האתר במרשתת: <http://www.branco weiss.org.il/816/95.htm>

⁶ כתובת האתר במרשתת: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Tochniyot_Limudim/Portal/Kishurim/Chashiva.htm

רמזור היא המילה בעברית לפנסים המכוונים את התנועה. המילה נוצרה כהלחם של המילים "רמז" + "אור" שכן אורות הרמזור מורים (או "רומזים") לעוברי האורח מה עליהם לעשות בצומת.

תקציר

יחידת הוראה זו עוסקת בדרכי התצורה ובערך המילוני בשילוב היבטים חזותיים (צילומים ותמונות) וטקסטים העוסקים בחידושי מילים.

התנדבות בקרב בני נוער

מפמ"ר לשון עברית : תומר בוזמן

פיתוח : שושי סגל, ד"ר עליזה עמיר ותומר בוזמן

ייעוץ אקדמי ודידקטי : ד"ר עליזה עמיר

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

רציונל:

יחידה זו מזמנת לתלמידים התבוננות בדרכי התצורה באמצעות יצירת שמות לחפצים. היא כוללת מגוון פעילויות לבחירתו של המורה. התלמידים יידרשו לחשיבה יצירתית ויעניקו לחפצים קיימים שימוש חדש ומקורי. תהליך העבודה יכלול גם כתיבת ערך מילוני חדש וכתיבת טקסט שינמק את יצירתם. יחידה זו מזמנת אפשרות של למידה מתוך בחירה, מעורבות, שילוב הומור, ולמידה באמצעות תמונות, צילומים וטקסטים העוסקים ביצירת מילים חדשות.

את היחידה הזאת אפשר לשלב בשלבים שונים בהוראת תורת הצורות – תצורת השם.

יחידה זו מתאימה לשיעור עד שלושה שיעורים.

ציר לשוני: דרכי תצורה, ניתוח דקדוקי של מילה

יצירת ערך מילוני

ציר טקסטואלי: קריאה מושכלת של טקסטים העוסקים ביצירת מילים בשפה העברית

כלים דיגיטליים: שימוש במצלמה של טלפון חכם או במצלמה דיגיטאלית

קישורים לכתבות באינטרנט (מרשתת)

מטרות:

- להעמיק את ההיכרות עם דרכי התצורה של מילים בעברית
- לעודד חשיבה יצירתית ולשלב בתחום הוראת הלשון
- לדון בסיבות ליצירת מילים חדשות

פעילות 1

- התבונן בשתי התמונות

תמונה 1: "סוף סוף חברת אפל נותנת תמיכה לwindows" (מתוך האתר: <http://wanna-joke.com/mac-book-air-letting-air-in>)

תמונה 2 : חייל תולה כביסה באמצעות מזלגות חד פעמיים (מתוך : דה מרקר – הארץ 1.8.14, ה באב תשע"ד)

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

1. אישי – התבונן בכל תמונה וכתוב מה מעניין בהן? מדוע הן זכו לפרסום בעיתונות?
2. אישי – כתוב את כל הפרטים הדקדוקיים של החפץ בשימוש המקורי (מחשב, מזלג), כגון שורש, מין, אטימולוגיה, נטייה, רובד לשוני ואת דרך התצורה.
למורה: חשוב בפעילות זו להשתמש במילון.

3. בזוגות או בקבוצה

- א. המציאו שם חדש לחפץ לפי תפקידו החדש בכל אחת מהתמונות.
למשל: בתמונה 1 - תמיחשב (תמיכה+מחשב),
בתמונה 2 - מזלגות כביסה (במקום מקלות כביסה)
למורה: כאן המקום לעודד חשיבה יצירתית ולדון בדרכי התצורה העומדות לרשותנו בשפה.

פעילות 2

1. א. **בקבוצה** - חשבו על רעיון לשימוש בחפץ כלשהו שלא למטרתו המקורית והמוכרת
ב. הוסיפו צילום של החפץ (באמצעות טלפון או מצלמה דיגיטאלית)
ג. כתבו הגדרה מילונית חדשה לחפץ לפי תפקידו החדש (כולל פרטים דקדוקיים ודרך תצורה)
2. **הצגת התוצר הסופי:** הערך המילוני החדש, הצילום והטקסט הנלווה.
אפשרויות:
  1. להגיש כתוצר כתוב המשלב את כל המרכיבים (צילום, ערך מילוני, טקסט נלווה)
  2. לבקש מנציג אחד מכל קבוצה להציג את התוצר החזותי (הצילום של החפץ עם שמו החדש) ואת הטקסט הנלווה ולדווח בפני הכיתה על התהליך.

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

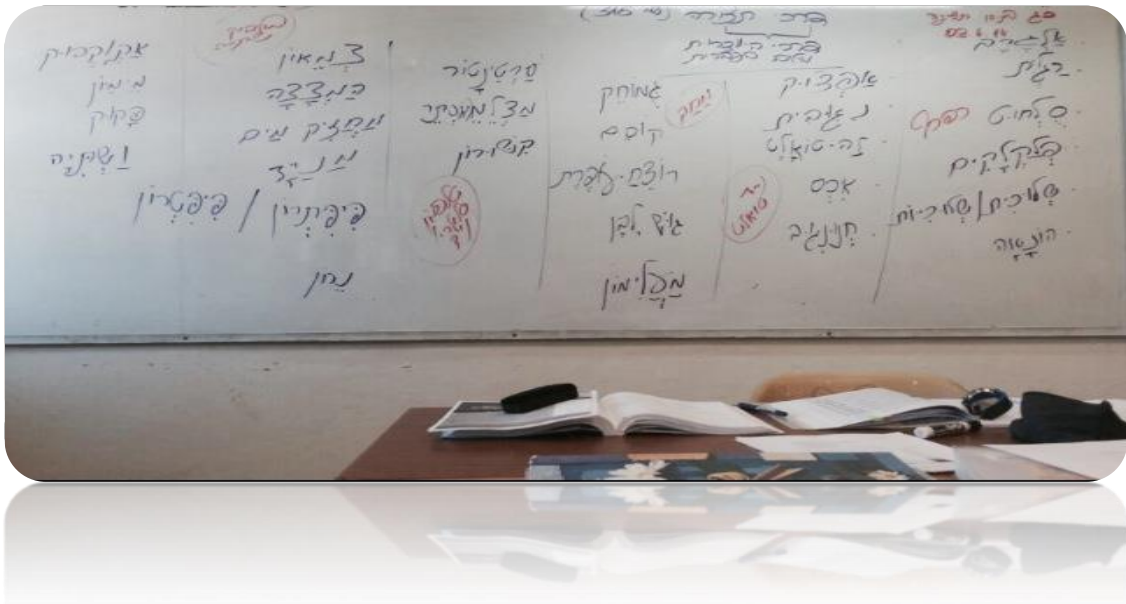
אפשרות נוספת:

המורה יאסוף מן התלמידים חפצים שונים: קלמר, טלפון נייד, צמיד, כריך וכו'. כל קבוצת תלמידים תקבל את אחד החפצים ותבקש להמציא מילה עברית חדשה לחפץ שתהלים את השימוש המקורי בו.

המורה יכתוב על הלוח את השמות שהמציאו חברי הקבוצות. הכיתה תצטרך להתאים כל חפץ לשמו החדש.

המורה יבקש מתלמידי הכיתה לחלק את המילים החדשות לקבוצות על פי האופן שבו נוצרו: משקלים/תבניות מוכרות, מילה וסיומות או חיבור בין שתי מילים.

להלן דוגמות למילים מומצאות של תלמידים שהתנסו בפעילות זאת:

למורה: כדאי מאוד לאפשר לתלמידים לגלות את דרכי התצורה בעצמם. המורה ייווכח כי התלמידים יזהו את הדרכים באופן אינטואיטיבי, כשם שאת השמות החדשים המציאו בדיוק באופן שבו המילים המוכרות והידועות נוצרות.

3. משוב בעקבות הצגת התוצרים

בשלב זה יינתן משוב (מורה / עמיתים) לכל קבוצה על פי תבחינים מוסכמים.

למורה: מומלץ להחליט על תבחינים יחד עם הכיתה, כגון מקוריות השימוש של החפץ, מידת ההתאמה של השם החדש לחפץ, הומור, איכות הצילום, מידת הבהירות של הטקסט הנלווה, דיוק בפרטים הלשוניים וכד'.

פעילות 3

אישי - קרא את שני הטקסטים שלהלן:

- המצאת המאה מאת נאור קהלני, 30.8.2014. (הקלד בגוגל: המצאת המאה נאור קהלני)
  - אליעזר בן יהודה מתוך האתר של האקדמיה ללשון העברית
1. הוסף תגובת (טוקבק) לכתבה המצאת המאה.
  2. ציין על פי שני המאמרים את הסיבות ליצירת מילים חדשות.

פעילות 4

קרא את השיר השפה המתפתחת מאת דוד אשל (בעמוד הבא).

על פי השיר, ענה על השאלות ועל המטלות שלפניך:

- א. אילו מילים נעלמו?
- ב. אילו מילים חודשו?
- ג. הבא מן השיר דוגמה לשתן דרכי תצורה שונות.
- ד. הוצא מן השיר מילים שאינן מוכרות לך.

במליאה - בעקבות הקריאה של שני הטקסטים ובעקבות הפעילויות ביחידה זו מומלץ לדון בשלושת הנושאים שלהלן:

- א. הסיבות ליצירת מילים חדשות
- ב. דרכי תצורה בשפה העברית
- ג. האם יש דרך לנבא איזו חלופה עברית תקנה לה אחיזה בקרב הציבור?

חומרים לתלמיד

1. המטלות בעקבות תמונות 1 ו- 2
2. הצגת התוצר הסופי
3. הסיבות ליצירת מילים חדשות
4. דרכי תצורה בשפה העברית

השפה המתפתחת דוד אשל

<p>הם חִמְקוּ מֵהַפְּלִילִים כִּי נִחְשְׁבוּ דְּפִקְטִים הַיּוֹם יִשְׁנֶם פְּעֻלּוֹתִים שְׁאֵז הָיוּ אֶפְקֻטִים.</p> <p>עַד הַיּוֹם הַגְּיוֹנְגֵל הוּא יַעַר גְּדוֹל מִדָּה, אִם תֵּאָכְלוּ בּוֹ קוֹגֵל תֵּאָכְלוּ מִן פִּשְׁטִידָה וְאִם יִשְׁמַע גַּם גְּיִנְגֵל יִשְׁמַע זְמֵרִיר, פְּרָסוּם מִידַע.</p> <p>לְרֹפֵא נִכּוֹן לְגִשֵׁת וְלֹא לְהִיּוֹת מִנְשֵׁם, כִּי אֶלְרִיגָה זֹר רְגִשֵׁת וְהֶרְצֵפֵט... הֵנוּ מְרִשֵׁם.</p> <p>יֵשׁ לִי יָדִיד... עֲמִית כִּפְגַּ הִיָּה בְּאִינְקוּבֵטוֹר, הַיּוֹם פְּגִים בְּחִמְמִית וּמִשֵׁם יִשָּׁר... לְפִסִּיכֵאָטֵר.</p> <p>בְּכִנִּיסָה... הִיָּה שְׁטִיחֹן הַיּוֹם מִנְחַת אֶסְקִפִּית, וְכָל אִינוּ בְּמִטְבָּחוֹן הַיּוֹם יִשְׁנָה הָאֶפִּיפִית.</p> <p>כְּמוּבֵן הַנְּטִילְטוֹר שְׁהַפֵּד לְמֵאֲוֵר וְהֵאֲדָמִינִיסְטֵרְטוֹר שְׁהַיּוֹם הוּא מְשֻׁנָּר וְכָל אֶחָד שְׁמֵתְעוֹרֵר פְּתֵאוּם הוֹפֵד לְמִשׁוֹרֵר.</p> <p>מְלִים אֶשֶׁר הֵרֵאשׁ זְמֵן אוֹתָן אֲנִי רוֹשֵׁם, גַּם מִהֶן וְדוּמִיהֶן נוֹסִיף וְנִתְבְּשֵׁם.</p> <p>כְּזוֹ הִיא הַשְּׁפָה מִבְּלָבֶלֶת וְיָפָה.</p>	<p>יֵשׁ מְלִים שְׁנַעְלָבוּ וְיֵשׁ שְׁהַשְׁתַּקְמוּ, יֵשׁ מִהֶן שְׁהַשְׁתַּלְּבוּ וְיֵשׁ שְׁנַעְלָמוּ.</p> <p>הִיָּה הִיָּתָה טִיָּרָה הַיּוֹם הִיא עֲפִיפֹן, אֲבָל נוֹתָרָה סִיגְרָה לֹא כֵן הַגְּרָמוֹפֹן.</p> <p>הִיָּה צְרִיף פְּרוֹטְקֵצָה כְּדִי לְהִזִּיז הָרִים, הַיּוֹם לְתַפֵּס קְדָנְצָה אֶפְשֵׁר עִם קֶצֶת קִשְׁרִים.</p> <p>מִסוֹק הוּא בְּאֶפְנָה בְּמִקוֹם הַהִלְקוֹפֵטֵר כְּרִזָּה בְּהֵאֲדָנָא, הַחִלְפִּיהַ אֶת הַפּוֹסְטֵר.</p> <p>שְׁמַעְתָּ פִּעַם פִּידֶבֶק הַיּוֹם תִּשְׁמַע מְשׁוֹב, רְאִיתָ אֶת הַקִּיטְבֵּג עַל גְּיוֹסָד חֵטֵב.</p> <p>בְּמִקוֹם צְלָצוֹל הַטְּלָפֹן שְׁמַעְתָּ נְעִימוֹן. הַיּוֹם הַפְּרוֹמוֹ לְהַמוֹן קוֹרְאִים אוֹתוֹ קְדִימוֹן.</p> <p>אִם יָדִידָהּ הוּא יְדוּעַן דְּהִינּוּ אִם הוּא סֶלֶב, אֲזוֹ יֵשׁ לָהּ וְדֵאִי מִשְׁעַן וְקַל לָהּ לְהַשְׁתַּלֵּב.</p> <p>הוּא הַרְגִישׁ כְּמוֹ בְּקוֹמְדָה וְעֵלֶץ לֹא תוֹגָה, כִּי זָכָה הוּא בְּסִיפִנְדָה זָכָה הוּא בְּמִלְגָּה.</p> <p>נִסְעֵנוּ אֲזוֹ בְּטִקְסִי הַיּוֹם זֹר הַמוֹנִית, הוֹרְדָנוּ אֶת הַמְּקִסִּי לְבִשְׁנוּ אִמוֹנִית.</p>
---	---

חידוש מילים עבריות על סמך דמיון צליל למילים לועזיות

פרופ' רינה בן-שחר

לפני שנים לא רבות נוצרה מילה עברית חדשה - קֶלְטָט. מילה זו מתרגמת, כידוע, את המילה הלועזית 'קסטה'. והנה, המילה החדשה 'קלטת' זכתה להצלחה רבה, ותוך זמן קצר נעשתה שכיחה בשימוש ודחקה את קודמתה הלועזית 'קסטה'.

לא כל מילה עברית חדשה עוֹלָה בידה לעקור כל כך מהר מילה לועזית שקדמה לה והיתה מורגלת בפיו. הסיבה להצלחתה של המילה 'קלטת' בולטת לעין, או יותר נכון לאוזן - היא דומה מאוד לצליל המילה הלועזית 'קסטה', דבר שהקל מאוד על קליטתה בעברית. בדרך יצירה זו החידוש שבמילה העברית ממותן על-ידי הצליל המוֹפֵךְ.

חידוש מילה עברית על-סמך דמיון צליל למילה זרה מקבילה היה מקובל בתקופת ההשכלה ובתקופת תחיית הלשון, כאחת הדרכים למילוי החסר בעברית. נבחן דוגמאות אחדות:

המילה 'בוֹבָה' הומצאה על-ידי אליעזר בן-יהודה בראשית המאה העשרים, על-סמך דמיון הצליל שלה למילה pupet (פופה, שפירושה בצרפתית בובה). הנחתו של בן-יהודה הייתה, שיקל על דוברי העברית לקלוט מילה עברית חדשה, אם תהיה דומה מאוד בצלילה למילה לועזית מוכרת המקבילה לה במשמעות, כי החידוש ימותן על-ידי הצליל המוֹפֵךְ. אך מן הראוי לציין שאין כאן המצאה יש מאין סתם, רק כחיקוי צלילי, אלא בחירת אמצעי לשוני עברי מתוך האמצעים הקיימים בלשון - בגלל התאמתו הצלילית. כיצד? ביצירת המילה החדשה 'בובה', לדוגמה, השתמש בן-יהודה במילה המקראית 'בָּבָה', המשמשת בביטוי 'בבת עין'. פירושה המילולי הוא אישון העין, ובהשאלה, בביטוי 'בבת עין' - דבר היקר לאדם מאוד. את המילה העברית הקיימת 'בָּבָה' טבע בן-יהודה במשקל אחר, שקירב אותה לצליל המילה pupet, וכך נוצרה 'בובה'.

חידושים כאלה נוצרים לא רק בלשון התקנית. באופן דומה נוצרה בלשון הסלנג המילה 'להסניף', במשמעות של להריח סמים, על סמך הפועל האנגלי 'to sniff'. הדובר טבע את השורש העברי 'סנף' דווקא בבניין הפעיל, כדי לשמור על הצליל המקורי של החיריק במילה הלועזית, ואולי גם כדי "לעלות טרמפ" על שם העצם העברי המוֹפֵךְ 'סניף'.

סופרי ההשכלה באירופה אהבו לחדש מילים עבריות בדרך של חיקוי צלילי למילים לועזיות. הם דבקו בלשון המקרא, אך אוצר המילים, המצומצם יחסית, של המקרא לא הספיק לצורכיהם. אחת הדרכים שנקטו סופרי ההשכלה למילוי החסר היתה הענקת משמעות חדשה למילה מקראית, משמעות הזוהה למשמעות של מילה לועזית הדומה לה בצליל. לדוגמה: המילה המקראית 'מכונה', מילה שימושית כל כך בעברית של ימינו, משמעותה במקרא פֶן, בסיס. משום דמיונה של מילה זו למילה האירופית machina, העניקו לה סופרי ההשכלה אותה משמעות, כלומר: משמעות של מכשיר מורכב המבצע עבודות, וכך התמסדה מילה זו בעברית החדשה. דוגמה נוספת: המילה 'מִסְכָּה' פירושה במקרא פסל יצוק (נסוך). בגלל דמיונה של מילה זו למילה הלועזית masque, ייחסו לה משמעות חדשה שלא הייתה לה בשימושה המקראי - 'מסכה' קיבלה משמעות של מסווה על הפנים לשם הִתְחַפְּשׁוּת, וכך היא משמשת בימינו.

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

גם בעברית של ימינו אנו נוקטים דרך חידוש זו. מילה עברית קיימת (ולא רק מן המקרא) "תופסת טרמפ" על מילה לועזית הדומה לה בצליל, ומאמצת לעצמה את משמעותה של אותה מילה לועזית. בעברית המדוברת נהוגה הקריאה 'יש!', כנראה על-סמך הקריאה האנגלית 'yes!'.

רבים מחידושי הלשון של סופרי ההשכלה נוצרו כצירוף של מילים עבריות אחדות המחקות את צלילה של מילה לועזית יחידה. לצירוף החדש יוחסה משמעות הזוהה למשמעות המילה הלועזית. לדוגמה, המילה 'חולירע' (צירוף של המילים 'חולי' ו-'רע') נוצרה כמקבילתה של 'כולירה'; כך נוצרה גם המילה 'פּרְטִיכוּל', שבאה להמיר את המילה הלועזית 'פרוטוקול'. חידושים אלה אינם משמשים עוד בעברית שלנו. חלק מצירופי הלשון שחודשו בתקופת ההשכלה בדרך של חיקוי צלילי למילים לועזיות מעלים היום חיוך על שפתינו. מה פירושו של הצירוף 'קנה-און'? חידוש זה יצרו סופרי ההשכלה לציון משמעות של תותח, כחיקוי לצליל המילה 'canon' שפירושה תותח. ומה משמעו של הצירוף 'דילוג רבי' - טלגרף. וּפְאָרִי עמוּדִים? פיראמידים (פיראמידות). משעשע במיוחד הוא הצירוף 'לו כמו תוף', שבא לציון קטר, על פי צליל המילה הצרפתית 'לוקומוטיב', שפירושה קטר, רוצה לומר: כלי תחבורה שהמנוע שלו מרעיש כמו תוף.

תופעה מעניינת של חיקוי צלילי מצויה בתרגומים ספרותיים לעברית. בדרך הטבע מושפע המתרגם מהמבנים הלשוניים של לשון המקור ושל טקסט המקור של היצירה הזרה שאותה הוא בא לתרגם, וכך הוא נגרר לעיתים, במודע או שלא במודע, לחיקוי צלילי של מילים שבטקסט המקור הזר. לדוגמה, המילה הצרפתית 'petit' (או 'petite', בנקבה), שפירושה המילולי 'קטן' ('קטנה'), מתורגמת לעיתים קרובות ל'פעוטי' ('פעוטה'), בגלל דמיונה הצלילי למילה הצרפתית, אף כי פריסת המשמעות של 'פעוטי' העברית שונה מזו של המילה הצרפתית, ואף שימושיהן התקשורתיים שונים. בהקשרים רבים משמשת 'petit' הצרפתית בביטויי פנייה לנמען ככינוי חיבה, לאו דווקא לילד, במשמעות קרובה למילה העברית 'חמוד'. לדוגמה: במחזה 'קרנפים' ליונסקו פונה גבר לאשה בלשון קרבה: "ma chere petite dame", ונסים אלוני תרגם פנייה זו כך: "גברת יקרה פעוטה שלי". כל דובר עברית ירגיש מיד, גם אם אינו דובר צרפתית, עד מה מלאכותי רצף לשוני זה, שאין לו כל קיום בסיטואציות תקשורתיות אותנטיות בעברית. ניתן לראות אפוא, שהתכונות הצליליות של המילה בשפת המקור השפיעו על המתרגם יותר מאשר השאיפה להציב בתרגום העברי מקבילה טבעית למקור במשמעות ובסיטואציה.

דוגמה דומה: במחזה 'הכיסאות' ליונסקו פונה האישה לבעלה בחיבה ובהערצה: "mon petit Marechal", פנייה שתורגמה על-ידי מתי מגד כ"אלופי הפעוטי"...

בספרו של לואיס קארול Alice's Adventures in Wonderland פונה הכובען לאליס (עליזה) במילים "eh, stupid", פנייה שתורגמה על-ידי אהרן אמיר כ: "הה, שטיא". ניתן לראות בבירור שצליל המילה האנגלית הוא שהשפיע על המתרגם לבחור במילה הארמית 'שטיא', הדומה לה בצליל ומקבילה לה במשמעות המילולית הבסיסית. אך מובן ששתי המילים אינן מקבילות בסגנון ובסיטואציה.

ראינו דרכים אחדות לחידוש מילים עבריות בדרך של חיקוי צלילי למילים לועזיות. נסכם את דרכי החידוש:

1. יצירת מילה עברית חדשה משורש עברי, הדומה בצלילה למילה זרה. לדוגמה: קלטת, בובה, להסניף.
2. שימוש חדש במילה עברית קיימת, תוך שינוי משמעותה לפי משמעות מילה זרה הדומה לה בצליל. לדוגמה: מסכה, מכונה, יש! (כמילת קריאה בלשון הדיבור). לכאן שייכים גם השימושים שהבאנו מתרגומים ספרותיים

יחידות הוראה בעברית לחטיבת הביניים

לעברית, של מילים עבריות קיימות המאמצות את משמעויותיהן ותפקידיהן התקשורתיים של מילים זרות הדומות להן בצליל. יסודות תרגומיים כאלה אינם חודרים בהכרח לשימוש הכללי של השפה, ונשארים כמקרים אד-הוק ביצירה זו או אחרת.

3. יצירת **צירוף מילים חדש** בעל צליל דומה למילה זרה יחידה, תוך הענקת משמעות לו כמשמעות המילה הזרה. לדוגמה: חולירע, פרטיכול.